

Mercè Otero Vidal

ESCRITS FEMINISTES EN TEMPS DE PANDÈMIA

ESCRITS FEMINISTES EN TEMPS DE PANDÉMIA

Editorial Digital Feminista Victoria Sau

Barcelona, abril 2021

Autora: Mercè Otero Vidal

Títol: *Escrits feministes en temps de pandèmia*

Disseny gràfic: Rosa Marín

Imatge coberta:

Vostè és lliure de

Copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra sota les següents condicions:

- **RECONeixEMENT (attribution):**
En qualsevol explotació de l'obra autoritzada per la llicència caldrà reconèixer l'autoria.
- **NO COMERCIAL (non commercial):**
L'explotació de l'obra queda limitada a usos no comercials.
- **SENSE OBRES DERIVADES (non derivate works):**
L'autorització per explotar l'obra no inclou la transformació per crear una obra derivada.
- **COMPARTIR AMB LA MATEIXA LLICÈNCIA:**
Si transforma o modifica aquesta obra per crear una obra derivada, només pot distribuir l'obra resultant amb la mateixa llicència, una de similar o compatible.
- Al reutilitzar o distribuir l'obra, heu de deixar ben clar els termes de la llicència de l'obra.
- Alguna d'aquestes condicions pot no aplicar-se si s'obté permís del titular dels drets d'autor.
- En aquesta llicència res es menysca o restringeix dels drets morals de l'autora. Els drets derivats d'usos legítims o altres limitacions reconegudes per llei no queden afectats per l'anterior.

Mercè Otero Vidal

ESCRITS FEMINISTES EN TEMPS DE PANDÈMIA

Mercè Otero Vidal (Barcelona, 1947).

LLicenciada en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona (UB). Professora jubilada. Activista feminista (Ca La Dona i Xarxa Feminista). Dedicació a la coeducació, LGTBI, documentació, ginecrític i traducció.

Presentació

Les companyes del Centre de documentació de Ca la dona, quan es va conèixer la pandèmia del COVID19 i va començar el confinament el mes de març de l'any 2020, ens vàrem preocupar molt de mantenir els llaços de relació entre nosaltres i el conjunt de dones que de lluny i d'a prop seguien les nostres propostes i les nostres activitats. Per això va sorgir la idea de crear un bloc que, en primer lloc, havia de servir per a expressar obertament l'estat ànim personal en aquella circumstància tan excepcional. Es tractava d'obrir escletxes en aquella situació tan dura i dolorosa de la pandèmia. La participació en una primera fase va ser en aquest sentit, però després quan es va anar allargant el període excepcional amb un desconfinament també estrany, els continguts dels bloc es varen diversificar per una banda i per una altra no era tan fàcil mantenir-lo amb entrades contínues. De tota manera, ja ha passat un any i el bloc és viu i en podeu seguir fent el seguiment entrant a la pàgina web de Ca la dona.

Quan va sorgir la possibilitat de publicar una selecció d'articles, es va decidir fer una tria dels articles d'una autora concreta malgrat que això suposava una pèrdua de pluralitat de veus. Com que la publicació ha de tenir el format de quadern, el nombre d'articles ha de ser acotat i tampoc no és fàcil fer-ne la tria o sigui que aquí trobareu els articles que han semblat més significatius a l'autora. Per sort, la resta evidentment continuen penjats al bloc i, per ara, van augmentant.

Hi havia la possibilitat d'editar-los per l'ordre cronològic segons havien anat sortint al bloc, però malgrat que cadascun estigui datat, l'autora ha provat d'agrupar-los seguint alguns criteris potser no gaire estrictes, tenint en compte que la realitat és sempre difícil de classificar i ordenar.

Un primer conjunt recull articles del primer moment que passen revista a les dones que han estat diversament confinades en altres moments de la història.

Hi ha també alguns articles que parlen d'aspectes concrets de la situació de pandèmia.

Els articles dedicats a les lectures formen un altre apartat, ja que la lectura ha estat i és un recurs i consol en el confinament i la pandèmia.

Un altre sector és el dels articles dedicats a exposicions que va ser una escletxa que es va obrir de poder fer aquestes visites amb condicions.

Quan la situació semblava més normalitzada ja es va poder anar al cine i hi ha una mostra d'articles sobre pel·lícules.

I finalment una miscel·lània d'articles diversos.

Recordo que el bloc del Centre de Documentació de Ca la dona continua obert i viu i allí podeu trobar més articles interessants i aportar també els vostres.

Gràcies a les companyes del Centre de Documentació per haver creat el bloc i fer-ne el seguiment i a vosaltres per la vostra atenció i lectura.

23 de març 2020

Dones confinades

«Confinament» és un terme que ve del llatí «fines» que són les fronteres, els límits d'un territori.

Repasant el món clàssic, fins i tot, les dones que van tenir algun poder, segons la mitologia, com Penèlope, sabem que es va quedar reclosa a l'illa d'Ítaca, guardant el reialme del seu espòs, Odisseu, mentre el seu fill Telèmac anava a buscar-lo. Les altres dones, les de carn i ossos, quedaven confinades en els espais més reduïts de la llar, com era el gineceu. La qüestió de l'espai privat i públic ha estat llargament analitzat dins del moviment feminista.

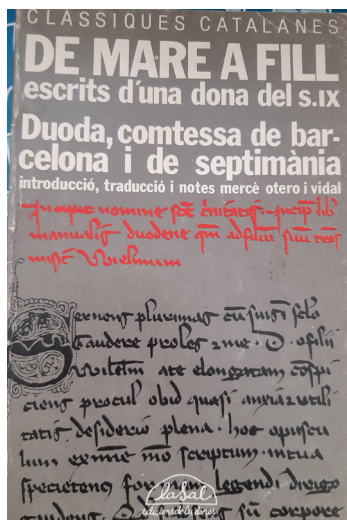
Un cas paral·lel al de Penèlope és el de Duoda, comtessa de Septimània i Barcelona, que en el segle IX, va quedar reclosa a Usès, vigilant el feu del seu espòs Bernat de Septimània que estava en conflicte amb el rei carolingi que li havia exigit el seu fill Guillem com a ostatge. Duoda, en la solitud del seu confinament, privada també del seu fill petit Bernat que el seu espòs li havia arrabassat acabat de néixer per a no haver-lo de donar a l'emperador, escriu un manual per tal d'educar el seu fill a distància.

Duoda escriu com a mare i com a mestra i el seu llibre és un document important i emotiu que ens dona molta informació sobre com era la família, les relacions de poder i la vida quotidiana de les dones en una època en què els homes eren guerrers.

L'edició de la traducció d'aquesta obra de Duoda, editada per LaSal edicions de les dones, la podeu llegir a la [nostra biblioteca](#).

Tenim a la biblioteca un altre llibre molt diferent, Emparedadas de [Julia O'Faolin](#), una novella històrica que tracta de [Radegunda](#), reina dels francs, esposa de Clotari, del segle VI. Aquesta novella es igualment interessant i molt curiós pel que fa al cas d'una dona que tria el seu confinament i que el porta a les últimes conseqüències, arribant a l'emparedament.

El que crida l'atenció és que aquesta figura de la reina franca és creua i es confon amb una altra, [Radegunda de Treviño](#) del segle XII.

26 de març 2020

Internats de noies a la literatura juvenil: Enid Blyton

Les connotacions més aviat negatives atribuïdes, sens dubte i amb raó, als internats queden diluïdes si llegim els llibres d'Enid Blyton. Les nenes dels anys 50 i 60 que no estàvem internes, curiosament, teníem moltes ganes de estar-hi perquè llegíem amb fruïció els llibres d'Enid Blyton. Aquesta prolífica autora anglesa, de tarannà i ideologia discutible i polèmica, (tenim la seva autobiografia a la biblioteca, *Historia de mi vida*) va escriure dues sèries de llibres en què les noies protagonistes estaven internes i tenien a l'internat una vida «apassionant». Pensem que es tracta del món anglosaxó que no té res a veure amb la nostra realitat d'aquells anys.

Una de les sèries, formada per sis llibres ([a la biblioteca en tenim tres](#)), passa a l'internat Torres de Malory que és un castell situat a la costa de Cornualles amb noies uniformades, professores exigents i instal·lacions confortables i amb tots els serveis. La protagonista Darrell Rivers amb les seves amigues es troben bé a l'internat, però fan males passades al professorat i sempre tenen enigmes per a resoldre.

L'altra sèrie de sis llibres ([a la biblioteca només en tenim un](#)) passa a l'internat de Santa Clara i les protagonistes són dues bessones de catorze anys, Pat i Isabel O'Sullivan, que tenen unes actituds intolerables i que, per això,

els seus pares decideixen posar-les en un internat. Les noies evidentment hi van de mala gana, però un cop allí les coses van canviant.

No es tracta de fer una anàlisi aprofundida dels pros i contres d'aquests llibres, però els valors positius hi són presents perquè les noies van adquirint autosuficiència i determinació amb sentit de l'honor i amb una convivència que supera la gelosia i l'enveja. És curiós subratllar que, tenint en compte l'edat de les noies, no hi ha cap referència a qüestions amoroses que les preocupin. El paper de les directores i professores, amb tots els seus estereotips, resulta també positiu.

7 d'abril de 2020

Les «boges». Dones que van estar internades al manicomi

Quan ens vàrem adonar que confinament «ressonava» a aïllament, a reclusió, a internament, el món del manicomis se'ns va fer present de manera dramàtica i, amb les companyes del Centre de Documentació, vàrem evocar alguns noms de dones importants en la genealogia feminista que havien patit la vivència dels manicomis. Es tracta de dones de diferent època i dedicació que per la seva sensibilitat, capacitat i actitud enfront del patriarcat varen patir la més dura repressió. A continuació en recordem algunes.

Theroigne de Méricourt és el nom amb què és coneguda Anne Josephe Terwagne. Fou una dona il·lustrada, feminista i heroïna de la Revolució Francesa. Va participar activament en la Revolució i anava, segons les imatges que ens han arribat, amb un vestit d'amazona escarlata i un barret amb ploma. Aviat s'adonà que les dones quedaven excloses dels drets pretesament universals i va exigir la igualtat de dones i homes i el dret a exercir els mateixos oficis. En les lluites internes entre revolucionaris va caure en desgràcia i fou insultada i maltractada públicament. Aquesta injustícia i humiliació sembla que va desencadenar la seva

demència, fet que la va salvar de la guillotina, però fou internada al manicomi on va morir el 1817, després de vint-i-quatre anys de confinament, en l'oblit i sense cap reconeixement.

Camille Claudel (1864-1943) va morir al manicomi, després de ser-hi tancada trenta anys, abandonada, perquè ningú, ni el seu germà, el poeta Paul Claudel, va atendre les seves súpliques. De jove, espontània i independent, es va revelar com a una gran escultora amb molt bones crítiques, i la seva vida va fer un tomb quan va conèixer Rodin que va admetre-la com a ajudant en el seu taller fins que es va esdevenir la seva musa, model i amant, malgrat la gran diferència d'edat. La seva família no va acceptar aquesta situació. La relació complicada entre Rodin i Camille Claudel va durar uns quinze anys. Després del trencament, Camille es dedicà de ple a l'escultura, sense sortir de casa, amb dificultats econòmiques fins que apareixen els primers símptomes de demència i comença a destruir les seves obres. La família la interna al manicomi el 1913. L'obra que queda de Camille Claudel és admirable com és admirable la seva apassionada dedicació a l'escultura trencant motllos en una societat patriarcal.

Molt diferent pel que fa a la relació entre germans és el cas de **Rose Williams**, germana de l'escriptor Tennessee Williams que en tenia cura i la va tenir present en la seva inspiració. Sempre va viure torturat per no haver pogut salvar-la de la lobotomia que li van practicar l'any 1943, sense ell saber-ho. Rose era una dona sensible i tímida que va anar derivant a la bogeria enmig d'una desastrosa convivència familiar. És la figura que va inspirar l'inoblidable personatge de l'adolescent a *El zoo de vidre*.

[Alda Merini](#) (1931-2009) poeta i escriptora italiana, va crear gran part de la seva obra en un hospital psiquiàtric de la postguerra italiana, on l'havia tancat el seu marit. Ella mateixa explica la seva experiència d'arribar al manicomí sense estar boja i diu «crec que vaig embogir al mateix moment que em vaig adonar d'haver entrat en un laberint del qual tindria moltes dificultats per sortir-ne.» En la seva obra, *L'altra veritat*, barreja de memòria i assaig de la seva estada de deu anys al manicomí, es veu la fina frontera del que es considera normal i anormal, hi ha moltes referències freudianes i la recerca d'un amor tendre i fons. La seva conclusió és que la bogeria no existeix, només la por a perdre el seny.

A la Biblioteca tenim la [biografia de Camille Claudel](#) i un estudi sobre [Theroigne de Méricourt](#).

17 d'abril de 2020

Presó i confinament

Parlar de manicomis ja és dur, però parlar de presons ho és encara més. Només cal repassar els sinònims de «presó», per a esgarriar-se: galera, penal, reclusió, reformatori, arrest. Des del punt de vista històric galera és l'expressió més antiga i a Barcelona encara es guarda memòria de la Galera que era el primer nom que tenia l'antiga presó de dones del carrer reina Amàlia al Raval.

El dia proppassat 14 d'abril vàrem recordar que feia 89 anys de l'adveniment de la República espanyola després de la proclamació de la República catalana. I el record va derivar forçosament a la Guerra civil, a l'anorreament de la República i a la repressió de la dictadura franquista que va omplir les presons també de dones.

L'any passat l'Escola Feminista d'Estiu (EFE), organitzada per la Xarxa Feminista va tenir com a tema «Memòria i resistència» i justament va tractar de les dones a les presons franquistes al mateix temps que a Ca la Dona va haver-hi l'exposició «Preses de Franco». Una de les intervencions que va anar a càrrec de Núria Ricart va tractar de la presó de les dones de les Corts.

La realitat actual és molt diferent, però, per una banda, la desgràcia i l'aflicció i, per una altra, les formes de resistència de les dones ara empresonades ressonen a les que feien servir les dones recloses d'altres moments històrics.

Com a exemple d'això, hem revisat el que tenim a la biblioteca i podeu trobar llibres amb els testimonis de la seva estada a la presó de preses polítiques en diferents èpoques de l'etapa franquista com Tomasa Cuevas (*Cárcel de mujeres*), Soledad Real (*Las cárceles de Soledad Real de Consuelo Garcia*), Juana Doña (*Desde la noche y la niebla*), Enriqueta Otero (*Mujeres de España: las silenciadas*), Eva Forest (*Diario y cartas desde la cárcel*), Lidia Falcón (*En el infierno*). Un cas paral·lel inoblidable i encara més dur és el de les dones que, a conseqüència de la guerra d'Espanya, varen anar a parar al camp de concentració de Ravensbruck com Neus Català (*Testimoni d'una supervivent*) i Mercè Núñez (*El carretó dels gossos: una catalana a Ravensbruck*).

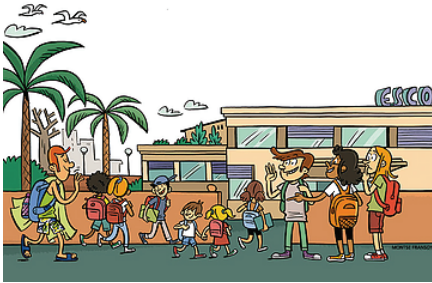
Elisabet Almeda acaba de publicar al web de Ca la Dona un [llarg article](#) sobre quina és la situació de les dones a les presons concretament en l'actual crisi provocada pel confinament del COVID-19. El seu coneixement aprofundit i proper de les dones empresonades ens transmet un relat dur i dolorós, injust i inhumà de la situació que viuen en aquest doble confinament per la malaltia.

En la situació actual de doble confinament dins de la presó, tenim molt present la injustícia que pateixen la Presidenta del Parlament de Catalunya, Carme Forcadell, i la Consellera d'Afers Socials i Famílies, Dolors Bassa. Com a mostra de reconeixement i agraïment adjuntem els dos retrats que els ha fet Roser Pineda, professora jubilada, activista feminista del grup de Feministes per la Independència.

18 de maig de 2020

Tornarem a l'escola?

Ja estem en la fase en què per franques horàries es pot sortir a fer una passejada amb condicions que, pel que sembla, no es compleixen de manera generalitzada, però anem fent. I les fases de desconfinament van per territoris i també es va passant d'una a l'altra de manera completa o a mitges tints.

En aquest context cal donar protagonisme a les criatures, preadolescents i adolescents. Què ha suposat per a aquests col·lectius un confinament estricte? Ha estat una situació nova per a les unitats de convivència, que tradicionalment se'n diuen famílies en tota la seva diversitat, que han passat de coincidir podríem dir, en alguns casos, gairebé accidentalment a haver de conviure dia i nit amb totes les seves conseqüències. Algunes d'aquestes conseqüències han sortit a llum com el problema de les condicions d'habitatge, els problemes alimentaris provocats per la crisi econòmica que va fer que als centres escolars s'haguessin de repartir targetes de menjador per a l'alumnat que ho necessitava, la manca d'accés a mitjans per a poder seguir el teletreball proposat pels centres i molts altres, segons les particulars circumstàncies.

Sabem, per desgràcia, que en el confinament els casos de violència masclista han augmentat segons les estadístiques i aquesta dada és indiscutible i ha estat **àmpliament destacada** pels **mitjans de comunicació** i pels **grups feministes** que han estat amatents i han forçat les institucions a prendre me-

tures dins dels límits que la situació de crisi permet. I dins d'aquesta violència hem d'incloure les criatures, fills i filles, que n'han estat també víctimes o testimonis directes.

El moviment LGTBI, destaca què ha passat i pot estar passant amb criatures i adolescents LGTBI que han hagut de tancar-se a l'armari perquè en el seu ambient familiar i proper no han pogut manifestar-se com a tals. Aquestes situacions es van posar de manifest concretament a les [I Jornadas digitales de AMPGYL](#) a les quals vaig poder assistir.

Hi ha les criatures que, amb tantes consignes, han agafat por i que no volen sortir de casa amb les derivades psicològiques consegüents. Aquesta situació em fa pensar en els hikikomori adolescents i adults joves que es veuen aclaparats per la societat japonesa i se senten incapaços de complir els rols socials que s'esperen d'ells, reaccionant amb un aïllament social. Els *hikikomori* sovint refusen abandonar la casa i pot ser que es tanquin en una habitació durant mesos o fins i tot anys. El terme va ser creat el 1998.

Ara es comença a parlar, per a veure si es pot concretar, com serà la tornada als centres escolars en fase 2 segons sembla, primer per a l'alumnat que acaba o canvia de cicle i etapa, o, si es pot amb totes les mesures de seguretat per a tot el conjunt. El problema urgent és decidir com acaba aquest curs, però el més important és com comença el proper curs. Els factors, les variables que es fan servir, no són ben bé iguals pel que fa a Sanitat i a Educació, perquè la veritat és que no és gens fàcil. I a més a més, no es pot oblidar que la comunitat educativa implica tota la societat: les famílies, el professorat en tota la seva diversitat, els ens locals, el personal d'educació no reglada com els esplais i el propi alumnat. Com es dona veu i s'escolta tot el conjunt? Ja se sap que la urgència i la importància sovint no coincideixen. És evident que cal repartir responsabilitats, perquè la nostra societat o no s'ha plantejat per què serveix l'escola o no tothom té la mateixa opinió.

Però no volia anar tan lluny, avui només volia destacar que el confinament ha estat i és dur per a la infància i l'adolescència en general i que per a alguns sectors és més que dur perquè se sap que, la casa, la suposada llar, no és un lloc amable, segur i acollidor com hauria de ser, però és que també se sap que l'escola, amb el fenomen del *bullying* i altres discriminacions, tampoc no és un lloc amable, segur i acollidor per a totes les criatures i adolescents.

La conclusió, una vegada més, és que els canvis provocats pel desconfinament han de ser estructurals i que no es tracta de tornar a la normalitat sinó de fer possible una altra realitat que superi les injustícies de la normalitat pre-COVID19 i on els drets de la infància, la ciutadania futura, siguin contemplats.

26 de novembre de 2020

Pandèmia, cosidores i màquines de cosir

Recordem els primers temps de la pandèmia, durant el confinament, quan no hi havia mascaretes a l'abast i van sorgir mil i una maneres casolanes de fer-ne. En aquells moments es van posar en marxa algunes iniciatives importants de dones que es van organitzar i van

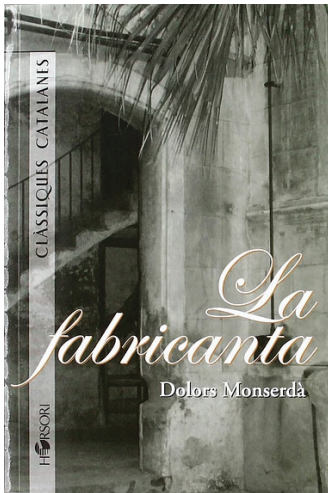
arribar a fer 13.000 mascaretes. Era la *Xarxa de Dones Cosidores* que seguia els passos de grups de dones que ja abans de la pandèmia lluitaven contra la precarietat mitjançant el treball de costura que els aporta un suport econòmic, formatiu, laboral i emocional. De fet, no es tracta només de fer mascaretes sinó un ventall més ampli de produccions a base de material reciclat.

Aquesta posada al dia de la feina de les cosidores em porta a parlar de costura, de cosir, de brodar, del món del tèxtil que són feines tradicionalment fetes per les dones i que són a reivindicar i valorar pel que tenen d'aportació a la vida, a la qualitat de vida. És important la línia genealògica que ens recorda la figura mitològica d'Aracne, el *lanam fecit* de les matrones romanes, les autores anònimes dels tapissos medievals i així podríem anar seguint, perquè en el camp del tèxtil i, sobretot, de la confecció trobem, al llarg dels anys, moltes obreres, treballant de sol a sol, a casa seva o al taller en condicions duríssimes. Si ens fixem en fets històrics més propers, cal destacar que a principis del segle XX per a atenuar aquestes injustes situacions, es creà el *Patronat d'Obreres de l'Agulla*.

El Patronat fou fundat l'any 1910 a Barcelona per Dolors Monserdà i Vidal. Funcionava com una cooperativa amb l'objectiu de donar feina a les cosido-

res, i ajudar-les amb formació i els proporcionava els materials necessaris. També els facilitava les gestions, tenia una borsa de treball i els procurava assistència mèdica. L'any 1916 el Patronat ja comptaven amb 410 membres.

Per a poder superar els períodes anuals de baixada de feina, amb pocs encàrrecs, l'any 1912 es va crear la *Lliga de Compradores* i Dolors Monserdà en fou la presidenta honorària. Aquesta organització de caràcter benèfic pretenia conscienciar les compradores que compressin peces d'establiments recomanats on les obreres tenien més bones condicions de treball: no treballar els dies de festa i passades les nou del vespre, no treballar en espais insalubres, mal ventilats i mal il·luminats, amb un jornal mínim per les treballadores.

En un bloc del Centre de Documentació és obligat recordar que Dolors Monserdà fou, a més d'una gran filantropa, una gran escriptora. I en aquest context tèxtil justament es desenvolupa la seva novel·la *La fabricanta*, de recomanada lectura i, si pot ser, en l'edició que porta el pròleg de Teresa Pàmies

Fils, agulles, tisores i didals són les eines que fan servir les cosidores fins que es generalitza l'ús de la màquina de cosir. Es tracta d'un invent de la primera revolució industrial per a disminuir la quantitat de treball manual de costura i millorar la productivitat de la indústria de la confecció. Una altra cosa és la incidència de les màquines de cosir domèstiques

ques dissenyades perquè una persona pugui cosir articles i, tant en un cas com l'altre, comporta un estalvi de temps. A mitjans del segle XIX es produeix una polèmica entre Singer i Howe per una qüestió de patents i Singer es converteix en una de les marques més conegudes de màquines de cosir. També hi ha un factor important en l'expansió de les màquines cosir que és la venda a terminis que va facilitar que les famílies les compressin i es fessin populars per a fer i reparar roba i això va provocar que les revistes femenines oferissin instruccions i patrons.

Per a les cosidores, les màquines de cosir domèstiques els van permetre produir roba a mida per als clients mitjans, però a mida que les màquines

de cosir industrials es van anar implantant moltes cosidores, tant les que treballaven a les fàbriques com les que treballaven a casa, van perdre els seus llocs de treball. Després, a la llarga, el conseqüent augment de l'oferta i la demanda, va comportar el creixement de la indústria de la confecció, que va reabsorbir moltes d'aquestes treballadores aturades.

Si voleu veure una col·lecció de màquines de cosir de diferents èpoques i marques amb totes les variants que els avenços van anar introduint, podeu anar a Figueres, al [Museu de la Tècnica de l'Empordà](#).

Però també conec un col·leccionista particular que té un bon i nombrós mostrari de màquines de cosir, moltes d'elles són donacions de famílies que ja no les necessiten perquè ja no hi ha qui les sàpiga fer servir. De fet, he escrit aquest article pensant en la màquina de cosir de la mare d'una amiga que n'ha fet donació a aquesta col·lecció.

Per una altra banda també he estat testimoni del traspàs generacional d'ensenyar a cosir a màquina, perquè mai se sap si pot servir fins i tot com a element de creativitat i esbarjo i perquè ja hem vist que cosir té una llarguíssima tradició que continua ben viva i és necessària en moments claus com es va demostrar al principi de la pandèmia.

8 de desembre de 2020

Voteu «mascareta» com a neologisme d'enguany!

Després de tant parlar de mascaretes, ara resulta que la paraula no està encara al diccionari o sigui que ens hem d'espavilar a introduir-la i us demano que la voteu com a [neologisme de l'any 2020](#).

De fet, en català, teníem la paraula «careta» i «màscara» provindria segons una teoria de l'àrab passat a l'italià «maschera». El neologisme «mascareta», per una banda, sembla un diminutiu de «màscara» i, per una altra, sembla incorporar la «careta» originària.

Popularment les caretes, les màscares, al costat de la disfressa, fins ara juguen un paper clau en aquest joc anònim de les rues de Carnestoltes en què tot està permès perquè ningú no sap qui és qui.

L'ús de les màscares es remunta a l'antiguitat. Els grecs les utilitzaven en les Festes Dionisíiques, els romans durant les Lupercals i les Saturnals i, a més, en les representacions teatrals. Les màscares eren una espècie de casc que cobria totalment el cap i, a més de les faccions de la cara, tenia cabells, orelles i barba, i van ser els grecs els primers a usar-les en els seves representacions teatrals per tal que els actors es poguessin identificar amb els personatge que representaven i fer ressonar la veu.

De fet, en moltes cultures les màscares es fan servir en funcions [rituals](#), [socials](#) i [religioses](#) per a representar esperits dels avantpassats, herois mitològics i també els esperits animals.

En obres del teatre ja hem citat el seu ús a l'antiguitat clàssica grecoromana i les màscares són també una característica que defineix el teatre de *Noh* al Japó.

En els espectacles actuals, les màscares de làtex es fan servir en el cinema com a part d'elaborats maquillatges dels personatges que volen imitar un individu. També n'utilitzen els lluitadors professionals. La «màscara viva» és un motlle de guix d'un rostre, usat com a model per a realitzar una pintura o una escultura.

Les mascaretes que fem servir com a protecció de la COVID19 estarien en el grup de màscares protectores que tenen diverses funcions en ambients professionals perillosos com les ulleres, cascs i viseres.

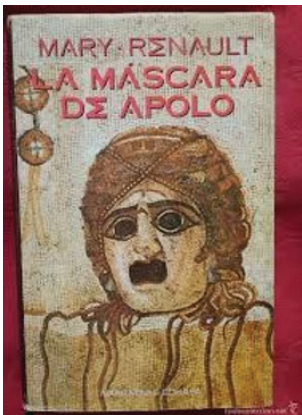
Dins de la categoria de màscara hi entren també les màscares «vergonyoses» que s'utilitzen per a la humiliació pública. I potser encara és de record popular «les orelles de burro» col·locades com a càstig a l'alumnat.

Pel que fa a l'ús de les mascaretes protectores que fem actualment de manera obligatòria, ja vàrem parlar, en un altra entrada del bloc, dels inconvenients que suposen per a la comunicació, però podem afegir que s'ha convertit en una demostració sim-

bòlica de bona ciutadania, que, si s'han de pagar, plantegen problemes econòmics personals i familiars, que donen poder a l'autoritat sancionadora, que deixen sense efecte les polítiques prèvies contra l'ocultació del rostre en les manifestacions... i que han entrat en el món de la moda...

I ara comparteixo un parell de relacions, connexions personals que faig a partir de les mascaretes.

El mercat el meu barri és el «Mercat del Ninot» i resulta, com moltes ja deveu saber, que el nom li ve d'un mascaró de proa que és la figura decorativa generalment tallada en fusta i ornamentada o pintada que es troba a la

proa, sota el bauprès d'un vaixell i serveix per a identificar-lo. La tradició diu que la filla d'una taverna molt popular es va prometre amb un noi de la Barceloneta i li va cridar l'atenció el ninot que hi a la proa del seu vell vaixell i va demanar salvar el ninot del foc i el varen col·locar a la façana de la taverna propera al mercat. El mercat, malgrat haver tingut en diferents èpoques el nom oficial de «El Porvenir», sempre ha conservat fins a l'actualitat el nom de «Mercat del Ninot». L'autèntic mascaró de proa que va donar al mercat el seu nom popular, es conserva actualment al museu marítim de les Drassanes.

I per últim, les meves relacions literàries amb les màscares són un parell de llibres que tenen «màscara» en el títol i que van resultar ser unes lectures molt importants per a mi, ara fa ja cinquanta anys i que encara recordo.

Un és *La máscara de Apolo* de Mary Renault que és una obra que serveix per a explicar l'Atenes clàssica del segle IV amb les seves vinculacions amb la Magna Grècia a través de la recreació de personatges històrics essencials en la nostra cultura. A la [Biblioteca](#) en tenim dos exemplars.

L'altre és *Confesiones de una máscara* de Yukio Mishima, gran escriptor japonès, excèntric, homosexual i nacionalista molt interessant que es va sacrificar segons el ritual del seppuku justament ara fa cinquanta anys davant dels seus seguidors. Marguerite Yourcenar li va dedicar un estudi Mishima o la visió del vacio. A la [biblioteca](#) tenim el llibre en original francès, donació d'Antònia Pallach, *Mishima ou la vision du vide*.

16 de desembre de 2020

Cadires i teletreball

De tant en tant recordo que aquest bloc el vàrem obrir quan el confinament i que, de fet, el seguim mantenint perquè la pandèmia continua.

Avui repren la qüestió del teletreball des del punt de vista de les cadires, les cadires necessàries perquè els cossos no es ressentin d'aquest tipus de feina que suposa estar hores assegudes davant de la pantalla. La venda de cadires, més o menys adients per a treballar davant d'un ordinador va augmentar en aquest període.

Però, abans de començar, us he de confessar que parlar de cadires per a mi té alguna cosa d'emocionant. Potser és per les hores que ens vàrem passar amb la meva germana, quan érem petites, assegudes en unes cadiretes de fusta al balcó de casa. Així passàvem el temps i vàiem el món comparant-nos amb dos germans que també estaven asseguts al balcó del davant, a l'altra vorera del carrer.

Encadenant records, se'm fa present un llibre de l'any 1998 que porta el títol de Dona i cadira i que té a la portada la imatge d'una senzilla cadira de boga. La seva autora és Pilar Duocastella, que ens explica la història de la Lluïsa, una dona que pateix els inicis de la malaltia d'Alzheimer i que, per por de perdre els seus records, decideix escriure'ls en una llibreta, asseguda a la seva cadira de boga.

Quan t'hi atures a pensar, veus que les cadires són importants, que la seva història és interessant i que moltes tenen el nom de qui les va dissenyar. Mal-

grat que ara són peces de mobiliari presents a casa i a tot arreu, curiosament no varen esdevenir un moble corrent fins el segle IV i lentament es van anar generalitzant al llarg dels segles. Per la forma, la decoració, els materials es pot identificar l'època de la seva construcció i també el rang de les persones que les utilitzaven.

Buscant una cadira de categoria per a il·lustrar, sens dubte, cal destacar la Cadira Barcelona, dissenyada per Lilly Reich i [Ludwig Mies van der Rohe](#) i que es va ubicar al [Pavelló alemany](#) creat amb motiu de l'[Exposició Internacional del 1929](#) a Barcelona.

També és curiós passar revista a la tipologia de cadires: les cadiretes de criatura amb rodes, les trones amb la lleixa frontal perquè les criatures arribin a taula, les cadires plegables de fusta, les cadires plegables de tisora amb seient i respall de lona, les cadires d'oficina regulables i adaptables, les cadires de braços i els trons o seients oficials.

Al segle XX amb la introducció de l'ergonomia les cadires obtenen la seva importància vinculada al món de la salut, del lleure, de la seguretat i de la feina per tal de maximitzar la seva eficiència i qualitat. L'ergonomia estudia les capacitats humanes en relació amb les demandes de la seva feina o altres funcions i aquesta informació contribueix al disseny i l'avaluació de tasques, treballs, productes, entorns i sistemes per a fer-los compatibles amb les necessitats, capacitats i limitacions de la gent i així apareixen les cadires especialitzades.

Com s'ha dit al començament la vinculació de les cadires amb la feina i ara concretament amb el teletreball queda justificada. El que queda pendent és veure els avantatges i inconvenients del teletreball, però aquest és un altre tema, perquè en situació d'emergència s'ha generat un teletreball que no és tal com ha de ser i, dit sigui de passada, en el cas de les dones ha provocat molts problemes que han fet palès, una vegada més, la manca de coresponsabilitat pel que fa a les tasques de cura.

Per si de cas, repassem les recomanacions que es fan respecte a la posició del cos i per tant de la cadira, de la taula i de la pantalla en cas de teletreball.

La improvisació del lloc de treball en una oficina externa pot dificultar l'adopció de postures de treball còmodes o correctes.

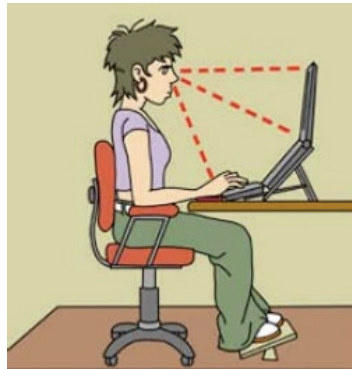
El disseny integrat de la pantalla i teclat de l'ordinador portàtil no permeten ajustar convenientment i ergonòmicament la distància de la persona usuària entre el teclat i la pantalla,

Cal ajustar l'alçària de la cadira de manera que permeti mantenir els avantbraços flexionats fins a 90° i recolzats sobre la taula sense enlairar les espatlles.

Cal mantenir l'esquena recolzada en el respall de la cadira, en posició asseguda sobre els isquis. Les cames han de formar un angle de 90° . Cal mantenir recolzats els peus i les cames en un reposapeus per facilitar el suport lumbar en el seient i evitar compressió a les cames.

Cal seure en posició frontal respecte de la pantalla i, en les tasques que requereixin alternar la visualització de la pantalla amb la lectura freqüent de documents impresos cal ubicar-los en els angles visuals o de gir i/o flexió del coll acceptables.

Confiem que a Ca la dona tenim en compte tots aquests requisits per a les companyes de secretaria i per a les que fan les feines de catalogació al Centre de documentació. I les que estem fent feina a casa hem de vigilar.

23 d'agost de 2020

La Dona Catalana i la seva última directora, Maria del Carme Nicolau

Vaig reincidir i el matí del diumenge, amb el sol que queia, vaig tornar al mercat de Sant Antoni, a la Fira del llibre de vell, perquè, a la primera visita que havia fet, havia vist una pila de revistes de *La Dona Catalana* i em vaig quedar amb les ganes de mirar-les i veure si ens podien interessar. Al Centre de Documentació en tenim un bon plec dels anys 1937 i 1938, donació de la senyora Enrica Casademont que ja us vaig presentar en una anterior entrada del [bloc](#). La sort fou que a la parada en qüestió encara hi havia la pila de revistes i el números eren sobretot dels anys 1927 i 1928 i alguns esparsos posteriors o sigui que em vaig decidir a comprar-los.

De fet, *La Dona Catalana* fou una revista publicada a Barcelona entre el 1925 i el 1938 que portava el subtítol de Revista de modes i de la llar. Tenia una periodicitat setmanal (tret d'alguna irregularitat esporàdica) i sortia cada divendres, editada per les Edicions Bosch. En total se'n van publicar un total de 681 números.

Des del punt de vista editorial la publicació infantil *En Patufet* va servir de model per a *La Dona Catalana*. El primer número inclou una salutació de Josep Maria Folch i Torres, que es mantindrà present, amb excepcions, pràcticament en tots els números.

La revista propugnava un model de dona conservador, mitjançant un contingut variat: un reportatge d'actualitat femenina, consells sobre com atendre el marit, els fills i la llar, seccions de moda i labors, receptes de cuina, decoració, salut, un relat de Folch i Torres, una pàgina infantil, entreteniments... també hi havia un consultori, una pàgina cinematogràfica i informava de les activitats de centres culturals de dones. Les seccions van canviar al llarg dels anys i la revista en conjunt va adreçada tant a la dona mestressa de casa amb

família com a la dona que treballa i promou la formació de les dones, encara que tradicional. També editava un fulletó anomenat *Suplement de novel·la*, que es podia adquirir amb la revista pagant un extra i va organitzar concursos literaris de poesia i teatre. És interessant analitzar també els anuncis que s'hi inserien dirigits al públic femení.

La direcció de la revista va anar a càrrec de Magí Murià, pare d'Anna Murià que hi collaborava, del propietari Bartomeu Bosch Garriga i durant la guerra de [Maria del Carme Nicolau](#).

Maria del Carme Nicolau Massó (1901-1990) era redactora de la revista dels del 1929 i hi va publicar més de set-cents articles amb diversos pseudònims: Elsa Bernhard, Elisenda Mont-Clar –o Montclar–, Narcís Blau, Margarida Jordà, Florelle.

Va tenir la formació característica de les filles de la burgesia catalana de principis del segle xx. El domini de la llengua francesa li va servir per guanyar-se la vida fent classes i traduint.

Va escriure, a més dels articles, poesia, literatura infantil i novel·les per a la col·lecció *Biblioteca La Dona Catalana* «que puguin ésser llegides per tothom», i també va collaborar en altres periòdics i va fer conferències com a feminista i catalanista radical. El 1932, va entrar a treballar a [Ràdio Barcelona](#).

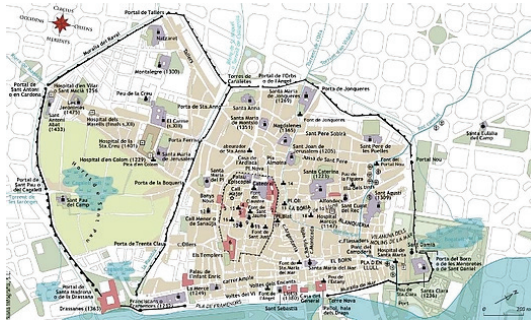
En acabar la guerra s'exilia a França i torna al cap de tres anys. És represaliada políticament i sobreviu com pot fins que a finals dels anys quaranta es pot reincorporar a la ràdio. Ja jubilada, va treballar a temps parcial a l'Arxiu Històric de la Ciutat.

No puc acabar aquesta nota sobre una revista de dones sense citar el llibre que, producte de la seva tesi doctoral, varen publicar a Edhasa l'any 1984 Isabel Segura i Marta Selva, *Revistes de dones 1846-1935*, que continua sent imprescindible per la crítica i la informació que aporten.

8 de setembre de 2020

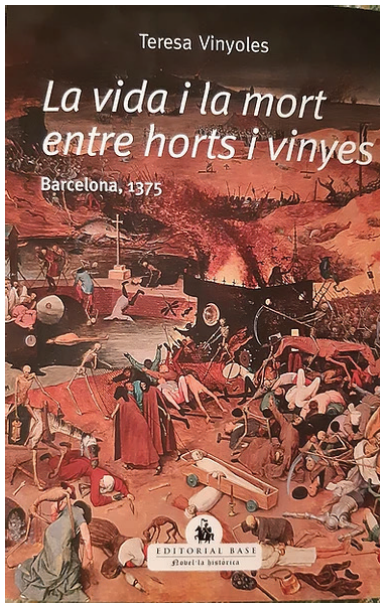
La vida i la mort entre horts i vinyes prop de Ca la Dona

Les feministes de Ca la Dona tenim el privilegi i la responsabilitat d'estar ubicades en un edifici de patrimoni històric i és la nostra obligació i devoció donar a conèixer les dones que al llarg dels segles han pogut habitar-lo o freqüentar-lo. Per això hi ha hagut la iniciativa de començar a museïtzar la casa fent present amb uns plafons la història de les dones relacionades amb ella. I tot això ho hem pogut fer gràcies a dones com Teresa Vinyoles Vidal que han dedicat la seva vida professional a la recerca i estudi de les dones a la ciutat de Barcelona a finals de l'Edat Mitjana.

Teresa Vinyoles Vidal va néixer a Barcelona l'any 1942 i va viure la infantesa i adolescència justament com a veïna del barri al voltant de Ca la dona o sigui que coneix la geografia urbana de la Barcelona medieval de primeríssima mà.

Ha estat professora titular d'Història Medieval a la Universitat de Barcelona. Va ser cofundadora i membra en la primera època del Centre de Recerca de Dones Duoda (1982) i de l'Institut de Recerca de Cultures Medievales i també va ser la directora científica del *Diccionari Biogràfic de Dones (DBD)*. Tal

com s'ha dit, s'ha dedicat especialment a la recerca i a l'estudi de la vida de les dones i de la vida quotidiana a l'Edat Mitjana i ha coordinat i dirigit projectes d'investigació i de didàctica. Els títols de les seves obres són prou eloqüents: *Les barcelonines a les darreries de l'Edat Mitjana*, *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*, *L'amor i la mort al segle XIV*. *Cartes de dones*, *Mirada a la Barcelona medieval des de les finestres gòtiques*, *Història de les dones a la Catalunya medieval*, *Les veus de les malmaridades* i ara acaba de publicar *La vida i la mort entre horts i vinyes*. Barcelona, 1375.

Aquest últim llibre sorgeix de la necessitat i de la generositat d'aprofitar el temps de confinament per la pandèmia i té tota la força del saber i de l'experiència. Són significatives les paraules de l'autora quan diu:

He acabat les lectures que tenia a casa, si no puc llegir hauré d'escriure. Per què no una novella històrica? O potser millor una història novellada; sí, molt millor. La història és molt més fascinant que qualsevol ficció. Això es fa evident sobretot quan ens apropem als documents, especialment als processos judicials i a les

cartes privades, quan es fa possible i ben viu el diàleg amb el passat. Vull fonamentar la narració en documents històrics que ens apropin a la vida del passat, en un context d'epidèmia. Les biblioteques i els arxius estan tancats. Escriure basant-me en els llibres de què disposi, els documents que tinc fotocopiats a casa. M'endinsaré en els textos que he estudiat, les històries que conec, que he publicat, entrellaçant-les. L'escenari serà Barcelona: les protagonistes sobretot,

les dones de la ciutat. Sempre puc consultar internet i improvisar en els buits documentals que quedin.

I així Teresa Vinyoles ens va explicant la història de Na Sereneta, esposa del mercader i funcionari Ramon de Tous, la seva relació amb Madona Guillemona de Togores dama de la reina Elionor de Sicília. S'atura a narrar-nos les xafarderies i el cas i peripècies de l'Antònia, filla d'un terrissaire. I tota aquesta vida va transcorrent enmig de les dificultats per a proveir-se d'aliments i de la por dels contagis en el rebrot de la pesta l'any 1375. Tot va passant dins de la ciutat emmurallada, als barris de la Rivera, al Raval, a les hortes de Sant Pau i als carrers Ample, Regomir i Escudellers, prop de Ca la dona. I acaba amb la mort, els records i fins i tot la llegenda.

És un llibre totalment recomanable i necessari perquè ens dona informació i ens fa sentir simpatia i empatia per les dones que van viure a la nostra ciutat en circumstàncies iguals i diferents de les actuals. És un text dinàmic que dissimula el saber especialitzat per a oferir-nos un relat literari amb unes breus notes autobiogràfiques de l'autora que encara el fa més proper

22 de setembre de 2020

Com anem de lletrejar?

De tant en tant recordo que sóc de Lletres i que les qüestions lingüístiques, per dir-ho d'alguna manera, m'entusiasmen. Dic això fruit d'una altra troballa a la llibreria de casa: un altre llibre d'aquells que han dormit uns quants anys a la lleixa i que havia comprat perquè m'interessava i m'interessa el contingut. En aquest cas es tracta d'una novel·la que, en la traducció castellana, es diu *La estación de las letras*, i que en anglès original porta per títol *Bee Season* que no és fàcil de traduir perquè no té res a veure amb les abelles sinó amb les competicions d'*spelling*.

La seva autora, Myla Goldberg (1971), nasqué en una família jueva, és escriptora i també música, amb una bona i exitosa formació acadèmica i toca el banjo i l'acordió.

Mentre treballava a Praga donant classes va acabar una novel·la, *Kirkus*, però es va endarrerir tant la seva edició que mentrestant va escriure *Bee Season* que, va ser publicada primer (2000) i va tenir un bon èxit de crítica i de públic.

El fil argumental de la novel·la és la participació de la protagonista Eliza (a vegades

Elly), una preadolescent, d'onze anys, a les diferents fases del concurs escolar i nacional de *spelling*. Justament el tema de les competicions de lletrejar és el que em va fer fixar en aquesta novella i comprar-la. Però la novella té molt més gruix pel que fa a mostrar-nos les conseqüències que té l'èxit d'Eliza en el funcionament de la seva família jueva, la recerca espiritual del seu germà Aaron, la dedicació del seu pare Saül a la Càbala i l'especial cleptomania de la seva mare Míriam. El final es desencadena amb la desestructuració de la família i Eliza pren la seva pròpia decisió al final del concurs.

Podeu imaginar que, durant la lectura, em vaig fixar sobretot en l'ambient de l'escola, en els exemples de paraules que entraven al concurs (fent confiança a la tria feta pel traductor Antoni Puigròs) i en tot al referent a la Càbala, en aquest cas, a l'obra que estudien Saül i Eliza, d'Abraham Abulafia/Abu-l-Afiya (1240-1291), nascut a Saragossa i que va viatjar molt per tota la Mediterrània i va tenir un gran ressò. Abu-l-Afiya volia popularitzar un mètode de coneixement místic anomenat «Camí de les idees» i els seus ensenyaments mostren paral·lelismes amb el ioga i el tantra.

Bee Season, amb canvis segons el guió de Naomi Foner, va ser portada al cinema l'any 2005, dirigida per Scott McGehee i David Siegel i amb l'actuació de Richard Gere i Juliette Binoche.

Acabaré com he començat, confessant que m'agrada jugar amb les paraules, m'agraden els encreuats, l'Scrabble, les sopes de lletres i altres entreteniments de base lingüística. I les poques vegades que he vist el concurs d'«[El gran dictat](#)» m'he quedat enganxada a la televisió. Ara mirant informació sobre el lletrejar, he vist que també hi ha un concurs escolar que es diu el «[Pica Lletres](#)»

Per una altra banda, sempre és molt recomanable consultar l'«[Optimot](#)» i he après que per a lletrejar noms en català hi ha una taula convencional que és bo tenir-la present

Taula per a la lectura lletrejada en català:

A: Andreu B: Barcelona C: Carme Ç: ce trencada D: Dinamarca E: Ebre
F: Fornells G: Girona H: història I: Igualada J: Jordi K: Kennedy L: Lúdia LL:
ela geminada M: Mallorca N: Narcís O: Òscar P: Prada Q: Quebec R: Ramon
S: Solsona T: Tarragona U: Universitat V: València W: Washington X: Xina
Y: York Z: Z.

6 de novembre de 2020

Madame de Sévigné: un pastitx i una pel·lícula

Ha corregut per les xarxes amb gran èxit una notícia falsa que en realitat era un exercici literari perquè es tractava d'un pastitx, una carta a imitació de les autèntiques que Madame de Sévigné va escriure a la seva filla, en aquest cas explicant els efectes de la pesta a París l'any 1687. (L'adjunto com a annex al final perquè vegeu com sona).

De fet, a la definició de «pastitx» com a obra artística que segueix l'estil o el tema d'una obra anterior queda clar que hi ha una espècie d'homenatge, de reconeixement a l'original. En realitat, a l'Antiguitat i a l'Edat Mitjana s'aprenia a escriure imitant i va ser posteriorment quan es va valorar l'originalitat. I justament avui en dia la intertextualitat amb la seva barreja de formes i gèneres ha posat en marxa la reescriptura d'obres igual que el cinema fa els seus *remakes*.

El terme ve de l'italià *pasticcio*, passat pel francès *pastiche*, i a l'origen es va aplicar a la imitació d'obres pictòriques i va ser emprat per primera vegada en l'àmbit literari per Marcel Proust.

A la carta en qüestió s'han detectat uns errors o incoherències, però potser el que crida més l'atenció és que s'hagi convertit en viral a les xarxes, perquè connecta plenament amb la situació actual de pandèmia i tenim necessitat de sentir que això ja ha passat altres vegades i que la història ha continuat. I a aquesta necessitat podríem dir que s'hi suma la importància i prestigi de la seva autora.

Marie de Rabutin-Chantal, marquesa de Sévigné (1626-1696), de família de financers, va quedar orfe de nena, va rebre una bona educació i es va ca-

sar amb Henri de Sévigné amb qui va tenir una filla i un fill. Va quedar vídua quan el seu marit va morir en un duel i aleshores ella va poder fer la seva pròpia vida. Va esdevenir una *salonnière* i sobretot va freqüentar la tertúlia de Fouquet.

La seva filla Françoise–Marguerite es va casar amb el comte de Grignan de família provençal i, pel càrrec que tenia el seu marit, es va veure obligada a traslladar-se a viure a Provença. Aquesta separació fou molt dramàtica per a Madame de Sévigné que estimava molt la seva filla i aquest fet la va convertir en una gran escriptora de cartes. Aquesta nombrosa correspondència abraça de l'any 1671 fins el 1696 que és quan va morir.

El recull epistolar fou publicat oficialment amb el permís de Pauline de Simiane, néta de Madame de Sévigné. Evidentment es va produir una selecció i una adequació de les cartes i es va publicar un primer grup de 614 cartes i després 722 més. Aquest procés podria qüestionar la seva autenticitat, perquè els originals en part foren destruïts després de la seva publicació, però posteriorment l'any 1873 se'n va trobar un lot a casa d'un antiquari.

Encara que va escriure a altres persones, són les cartes a la seva filla les que destaquen per la seva forma i

contingut. Aporten una gran quantitat d'informació sobre la vida de la cort a Versalles i la vida de províncies en època de Lluís XIV.

Revisant per sobre la vida i obra de Madame de Sévigné, m'ha cridat l'atenció la seva especial vinculació amb la Bretanya, ja que les possessions del seu marit eren d'aquest país i ella hi va viure moltes temporades a Rochers prop de Vitré. Concretament va participar en les reunions realitzades a Rennes i a Vitré entre 1670 i 1690 per a solucionar el problema bretó a conseqüència de les revoltes populars conegudes amb el nom de *Papier Timbré et des Bonnets Rouges* i que varen ser durament reprimides pel duc de Chaulnes, governador de Bretanya, amic de la marquesa. Aquesta revolta va ser l'últim gran aixecament popular del segle XVII contra la monarquia i concretament és especialment significativa i important en el cas de Bretanya que reclamava «la liberté de la province armorique» ja que es tractava d'una «província» annexionada a la corona francesa el 1532.

Ara ja canvio de perspectiva i em fixo en la influència i la valoració posterior de l'obra de madame de Sévigné amb dues mostres. Per una banda, el testimoni de Marcel Proust que a *La recherche du temps perdu* explica que Madame de Sévigné és l'escriptora preferida de la seva àvia i de retruc ell en reconeix la seva influència.

Per una altra banda, fent un salt, cal recuperar una Sévigné molt més propera a nosaltres, l'excel·lent i guardonada pel·lícula catalana dirigida per [Marta Balletbó-Coll](#) i estrenada l'any 2004.

El guió, també obra de la directora, d'una manera personal, intelligent i hàbil aprofita les cartes de Madame de Sévigné a la seva filla per a convertir-les en una obra dramàtica que Júlia Berkowitz, una prestigiosa directora teatral establerta a Barcelona, vol posar en escena. La vida de Júlia pren un gir inesperat quan decideix posar en marxa el seu projecte. Júlia es movia entre la relació amb el seu marit, un respectat i influent crític teatral, i el seu amant, un atractiu programador del Teatre Públic, però, finalment, la protagonista comença una nova vida amb Marina Ferrer, la imprevisible autora, adaptadora, de la obra sobre Madame de Sévigné que és representada per la pròpia Marta Balletbó-Coll.

Us recomano la lectura d'algunes cartes de Madame de Sévigné a la seva filla i sobretot que vegeu la pel·lícula.

Carta pastitx

Lettre de Mme de Sévigné à sa fille

Jeudi 30 Avril 1687

Surtout, ma chère enfant, ne venez point à Paris! Plus personne ne sort de peur de voir ce fléau s'abattre sur nous, il se propage comme un feu de bois sec. Le roi et Mazarin nous confinent tous dans nos appartements.

Monsieur Vatel, qui reçoit ses charges de marée, pourvoie à nos repas qu'il nous fait livrer.

Cela m'attriste, je me réjouissais d'aller assister aux prochaines représentations d'une comédie de Monsieur Corneille Le Menteur, dont on dit le plus grand bien.

Nous nous ennuyons un peu et je ne peux plus vous narrer les dernières intrigues à la Cour, ni les dernières tenues à la mode.

Heureusement, je vois discrètement ma chère amie, Marie-Madeleine de Lafayette, nous nous régaloons avec les Fables de Monsieur de La Fontaine, dont celle, très à propos, «Les animaux malades de la peste! Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés.»

Je vous envoie deux drôles de masques; c'est la grand'mode, tout le monde en porte à Versailles. C'est un joli air de propreté, qui empêche de se contaminer.

Je vous embrasse, ma bonne, ainsi que Pauline.

6 d'agost de 2020

No em sents de Nalini Malani

Algunes companyes ja havien recomanat molt aquesta exposició de la [Fundació Miró](#) i ara he tingut l'oportunitat de veure-la acompanyada de Martina Millà, responsable de les exposicions temporals de l'entitat, de l'artista David Bestué i de Digu Aruchami nascut a Kerala. Amb aquesta excellent companyia la visita va resultar molt profitosa, perquè es van anar intercalant comentaris des de perspectives diferents i complementàries a l'obra de Nalini Malani que impressiona per la seva força formal i el seu compromès contingut.

El seus orígens ja marquen algunes de les característiques de la seva obra perquè va néixer a Karachi, justament l'any 1946, i l'any següent es va produir la partició de l'Índia i el Pakistan i la família com a refugiada comença el camí de l'exili.

L'exposició de la Fundació Miró, la primera d'aquesta artista a l'estat espanyol recull un conjunt molt significatiu i complet de la seva trajectòria de més de cinquanta anys.

Per a convidar-vos a visitar-la (hi serà fins el 29/09) faré una tria personal i així vosaltres podreu fer la vostra.

El primer que trobem és una sala amb un teatre d'ombres central i uns dibuixos murals que tenen la peculiaritat que seran esborrats el dia de la clausura de l'exposició i aquest fet és totalment coherent amb el contingut dedicat a Cassandra, la princesa troiana que tenia el do de la profecia, però que no era creguda, perquè no s'havia deixat seduir pel déu Apol·lo i aquest l'havia castigada. De fet, el títol de l'exposició, No em sents, fa referència a aquesta part de l'obra de Malani que té una inspiració clàssica en el text d'Es-

quil, però que ve reforçada per la versió del mite que en va fer Christa Wolf en la seva novella del 1983 (A la [biblioteca](#) tenim diversos exemplars d'aquesta obra).

És admirable el transfons cultural de Nalini Malani que fa que discretament, com qui no vol la cosa, en el pas d'una sala a l'altra es trobin cites, com aquesta de Simone Weil, en llenguatge de signes que reforça la idea del problema de la comunicació del *No em sents*.

A una altra sala hi ha una sèrie d'obres de format més petit. La presència d'elements anatòmics en aquests quadres és deguda a un fet força significatiu de la seva formació: el seu pare volia que tingués un ofici per a guanyar-se la vida i es va dedicar als dibuixos dels llibres de medicina i ciències naturals. En reproduir un on hi ha una secció de l'orella perquè també el relaciono amb el *No em sents*.

A la sala on hi ha els grans formats, es troba en posició central una instal·lació panoràmica d'onze panells inspirada en l'obra del poeta Agha Shahid Ali de Caixmir, acompanyada als laterals, per una banda, per tres pintures basades en els poemes èpics clàssics de l'Índia, el Ramaiana i el Mahabharata i, per l'altra, una obra composta de dotze panells que

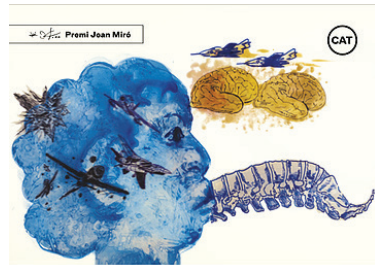

representa la teoria de les relacions de la psicoanalista infantil, Melanie Klein (d'aquesta autora també tenim obres al centre de documentació). La tècnica que fa servir en aquestes obres i en les anteriors és la de la pintura al dors de panells transparents.

Hi ha també una part dedicada a les filmacions, de les quals, pel que fa al seu compromís amb l'emancipació de les dones, destaca la pel·lícula *Onanisme* de l'any 1969.

Per últim a una sala del pis inferior es troba la «cambra d'animació» on es projecten 56 curts que donen testimoni de l'evolució de l'artista que fa les animacions en la seva tauleta i que les penja regularment al seu compte d'Instagram.

El conjunt és molt potent i coherent en la reclamació que dona nom a tota l'exposició: *No em sents*.

Nalini Malani *No em sents*

20/03–27/09/2020

Fundació Joan Miró
de Sybil Barcelona

la Caixa

27 d'agost de 2020

Les dones d'Andreu Nin al jardí del Palau Robert, però n'hi falta una...

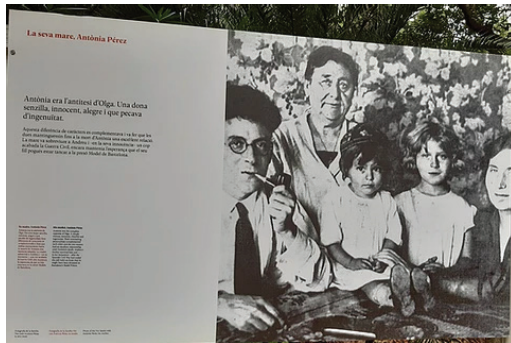
Ja us vaig dir que la visita a les exposicions del Palau Robert resulta molt profitosa. Una d'elles està dedicada al prohoms nascuts al Vendrell: [Pau Casals](#), [Apelles Fenosa](#), [Àngel Guimerà](#) i [Andreu Nin](#). L'historiador Ernest Benito ha tingut cura de presentar-nos la figura d'Andreu Nin, amb uns plafons exposats al jardí.

La personalitat d'Andreu Nin i Pérez (1892-1937) és important, interessant, suggestiva i inspiradora dins del panorama de la cultura i de la política catalanes d'abans i d'ara.

En aquest context, és difícil resumir la seva trajectòria política per la seva complexitat i perquè va viure els fets més importants del seu moment històric i va desaparèixer justament enmig del desastre de la guerra in-civil.

El que vaig fer com a activista feminista, en visitar l'exposició, va ser fixar-me en la presència de les dones que tenen un protagonisme en la seva vida. De fet, jo tinc la fixació, quan parlo de Nin de presentar-lo com a traductor de l'*Anna Karenina* de Tolstoi al català (1935), perquè l'impacte que em va provocar la lectura d'aquesta obra en català fa més de cinquanta anys encara em dura i, per això, en el meu imaginari, aquesta és la primera figura femenina que l'acompanya.

No fa gaire vaig llegir el llibre de L'Avenç, *Viatge a la Rússia soviètica. Visions catalanes de l'URSS (1920-1941)* i el testimoni de la mare de Nin en una entrevista que li van fer quan va tornar de visitar-lo a Rússia és una meravella per la seva naturalitat i per la informació que dona

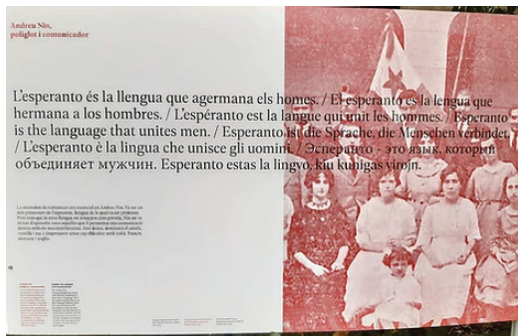
de la vida i de la petita història de cada dia. La mare, Antònia Pérez, era pagesa. En el mateix plafó es pot veure Nin amb la seva esposa Olga Taréeva i les seves filles Ira i Nora.

I aquí és on es troba a faltar la presència i referència a la seva primera família, la que va formar amb Maria Andreu Baget, mestra anarquista convençuda, segons paraules de la seva néta Cristina Simó, companya de joventut i mare dels seus fills M. Antònia i Carles Simó Andreu.

Va ser molt important per a Nin l'aprenentatge que va fer de molt jove de l'esperanto, va fer classes d'aquesta llengua internacional i també va estudiar magisteri, va fer de mestre i després es passà al periodisme i a la política. És interessant aturar-se en el plafó on hi ha una foto de grup d'esperantistes on la presència femenina és ben evident.

Andreu Nin va estudiar magisteri elemental a l'institut de Tarragona i completà els estudis superiors a l'[Escola Normal de Barcelona](#), on va obtenir el títol de mestre el 1911. Durant tres anys, exercí de mestre a l'Escola Horaciana de Barcelona, a l'[Ateneu Enciclopèdic Popular](#) i a l'Ateneu Obrer de la Barceloneta. El 1914, abandonà l'ensenyament per dedicar-se al periodisme.

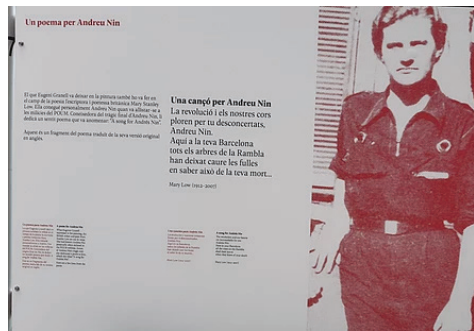
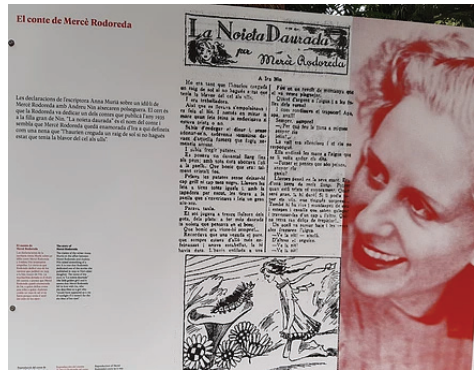
De les relacions culturals i literàries de Nin, l'exposició destaca la que va tenir amb Mercè Rodoreda que

potser va ser fins i tot especial, segons va insinuar Anna Murià. I és curiós el conte que Rodoreda va dedicar a una de les filles de Nin.

Ja he dit que, en aquest espai, és impossible repassar la seva militància i compromís polític que, tenint present sempre les seves opinions catalanistes, passa pel republicanisme federal, el socialisme, el sindicalisme, el comunisme... fins fundar el POUM (**Partit Obrer d'Unificació Marxista**), comunista no estalinista. El 1936, en esclatar la guerra va tenir càrrecs en el govern d'unitat a Catalunya. Després dels **fets de maig del 1937**, Andreu Nin va ser detingut el dia **16 de juny de 1937** davant de la seu del partit a la Rambla de Barcelona. Nin va desaparèixer i les circumstàncies exactes de la seva mort no han estat mai aclarides.

Una mostra del ressò internacional de la seva pèrdua és el poema que li va dedicar Mary Stanley Low, brigadista internacional que havia estat en les milícies del POUM i conegut personalment a Andreu Nin. De Mary Stanley Low us en parlaré més llargament un altre dia, perquè s'ho mereix.

28 de setembre de 2020

Som les hereves de les bruixes...

Hi ha eslògans feministes ben coneguts que recorden les bruixes i sabem que «les fades i les bruixes s'estimen» com molt bé va dir Maria Mercè Marçal, o sigui que no ens ha de sorprendre que les bruixes hagi estat un tema d'interès d'Irene Solà. Fa uns dies en aquest bloc Coloma Jofre Bonet ens va oferir una ressenya sobre el llibre *Ballo jo i la muntanya balla*, ara es tracta de parlar de la dimensió artística de l'autora a partir de la seva exposició *Hi ha una història d'una dona* que, que ha estat a la [galeria Àngels de Barcelona](#) (Pintor Fortuny, 27) fins al 12 de setembre. La veritat és que com diu la pròpia autora, ella entén l'art i la literatura una mica com la mateixa cosa, sobretot quan les seves obres es basen en els mateixos interessos pel que fa als temes de fons i per això fa servir tant els suports audiovisuals com l'escriptura.

De fet, la gènesi de l'exposició *Hi ha una història d'una dona* que es troba en una llegenda del Lluçanès, *La bruixa del pla de les Arenes*. Aquesta llegenda, explica que la dona d'un ferrer, a les nits, per a anar a la reunió de les bruixes, muntava els aprenents de la farga i els feia servir de cavalleria. I la llàstima és que no acaba bé.

Justament a l'exposició es podia veure un vídeo d'una varietat de situacions de dones cavalcant ases o mules o intentant fer-ho, on intercalats es poden anar llegint fragments de la llegenda. El vídeo força sorprenent i divertit formalment sembla que no tingui més pretensió que reflectir i suggerir que arreu i de diferents maneres les dones, encara ara, cavalquen com la bruixa.

Aquesta narració popular provoca la recerca de l'autora que va trobar una imatge alemanya del 1500, de Hans Baldung, que semblava una il·lustració de la llegenda i que és el mural que primer es veia quan s'entrava a l'exposició. un mural que representa Fillis, «la dona dolenta» cavalcant Aristòtil, que és

«l'home savi». I a partir d'aquí, Irene Solà, com ella mateixa diu: «Vaig descobrir que són un conte i una icona que es repeteixen en molts llocs diferents i en contextos molt diferents, però sempre amb aquesta arrel de l'odi i el recel cap a la dona».

A continuació la seva recerca va donar lloc a una mostra de colleccionisme en forma de banda que recorre les parets de la sala amb 80 imatges de dones muntant homes. Són d'èpoques i orígens diferents, de formes diverses (gravat, pintura, escultura, dibuix i fotografia) i d'autoria anònima, però també de Leonardo Da Vinci, de Cranach i fins del segle XX com Kokoschka.

La història està documentada ja a Àsia al segle III aC, però és concretada en les figures de Fillis i Aristòtil a l'Edat Mitjana, justament quan els judicis per bruixeria, fragments els quals també s'intercalen en el fris d'imatges. Aristòtil seduït per una mala dona i muntat amb una brida a la boca serveix en el context medieval, misogin i cristià, per a il·lustrar la maldat de les dones i posar en guàrdia els homes. La diversitat de les imatges presenta també una certa ambigüitat perquè algunes suggereixen relacions sadomasoquistes

A tall de curiositat s'hi pot trobar la coneguda fotografia dels filòsofs Paul Rée i Friedrich Nietzsche tirant d'un carro conduït per Lou Andreas-Salomé.

Irene Solà ha triat i exposat aquestes imatges des de la perspectiva actual, crítica i irònica i, sobretot, el conjunt li serveix d'exemple per a mostrar com s'escampen aquestes imatges misògines i les conseqüències que comporten en l'imaginari col·lectiu.

I una última notícia sobre Irene Solà és que acaba de guanyar el 17 Premi Maria Àngels Anglada de narrativa catalana per la seva obra *Canto jo i la muntanya balla...*

15 de gener del 2021

Vampires i Vampiresses

Després de veure la molt recomanable exposició «[Art i mite. Els déus del Prado](#)» al CaixaForum, varem aprofitar per a fer una visita ràpida a l'altra exposició que ens oferia l'entitat i que, en principi, queia lluny dels nostres interessos i la sorpresa va ser que ens va enganxar. Es tracta de l'exposició de la Cinémathèque Française, «[Vampirs. L'evolució del mite](#)».

L'exposició com que està muntada des del món del cinema té nombrosos materials fílmics que comencen amb el *Nosferatu* de F. W. Murnau, (1922), una adaptació lliure de la novel·la *Dràcula*, de Bram Stoker i continua amb mostres de les obres protagonitzades per vampirs de Dreyer, Browning, Tourneur, Polanski, Herzog, Coppola, Burton, Bigelow i Weerasethakul. Així queda

configurat el personatge del vampir com a ésser imaginari d'ultratomba que viu de nit i s'alimenta xuclant la sang de les persones. En el món del cinema n'hi ha de diversos tipus: terrorífics, seductors, elegants i sàdics.

Però nosaltres volem centrar-nos en les vampires i les vampiresses, així en femení. No sé si pot ser útil fer una primera distinció entre vampires i vampiresses que serviria, per una banda, per a marcar la diferència entre el femení del mite del vampir que té iguals atributs i actuacions i, per una altra, el tòpic social de la dona dolenta, sexualitzada i transgressora que ve de l'antiguitat

fins a esdevenir la dona fatal decimonònica i la vamp actual. Tant en un cas com en l'altre el feminisme cal que analitzi amb simpatia aquestes figures i realitats pertorbadores.

Els vampirs i també les vampires, malgrat que es considerin éssers mitològics, tenen uns referents històrics que ajuden a mantenir la seva versemblança. Pel que fa als vampirs la font d'inspiració és Vlad III o Vlad l'Empalador, un príncep de Valàquia, heroi nacional romanès que va viure entre els anys 1428 i 1476 i que es dedicava a matar els contrincants de mala manera com el seu apellatiu indica. I pel que fa a les vampires, la representant històrica és una comtessa hongaresa descendent de la mateixa família, Elizabeth Báthory (1560-1614). Sembla que fou una dona de gran bellesa, obsessionada per l'esoterisme i de sexualitat ambigua que es banyava en sang de donzelles per a rejuvenir-se. Se li atribueixen més de sis-centes morts i fou condemnada i va morir emparedada.

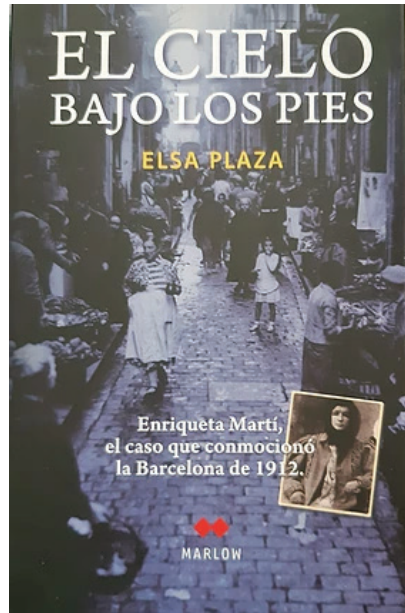
El que ens interessa, una vegada més, destacar els materials que tenim en el Centre de documentació de Ca la dona. En aquest cas és un llibre ben curiós, es tracta de *La condesa sangrienta* de la poeta i traductora argentina Alejandra Pizarnik (1936-1972). Aquesta obra, publicada el 1966, està elaborada a partir de textos i documents recollits per l'artista surrealista Valentine Penrose i resulta sorprenent, impactant i trencadora en la producció de Pizarnik quan ja era una poeta consagrada. És una obra que té un fons simbòlic i poètic, que voreja el sadisme, la bogeria i l'obsessió per la mort que portaria l'autora al suïcidi.

Un altre llibre a la nostra biblioteca és el primer que la historiadora de l'art i escriptora Elsa Plaza va dedicar al cas d'Enriqueta Martí i Ripoll, coneguda popularment com la «vampira del Raval» després d'investigar sobre la vida i la personalitat d'Enriqueta més enllà de la seva llegenda popular com a «assassina de nens». El títol *El cielo bajo los pies* és literàriament molt suggestiu, però és el subtítol *Enriqueta Martí, el caso que conmocionó la Barcelona del 1912* el que clarifica el contingut. L'autora va aprofitar tota la seva recerca sobre aquest cas i va publicar un altre llibre *Desmontando el caso de la Vampira del Raval. Misoginia y clasismo en la Barcelona modernista*, que ja no té un context literari sinó que és un document crític històric i sociològic.

Enriqueta Martí i Ripoll (1871-1913) va néixer a Sant Feliu de Llobregat i va venir a treballar a Barcelona de minyona, però va començar a exercir la

prostitució. De dia demanava caritat, quan no en tenia necessitat perquè podia viure de la seva feina de proxeneta i remeiera. De nit freqüentava llocs on anava la classe benestant a oferir els seus serveis de ungüents, pomades, pions per a tuberculosi i altres malalties que no tenien curació. Així sembla que comença la seva llegenda negra per a tapar el rapte de criatures amb fins medicinals o d'escàndols sexuals amb menors de les classes altes de l'època. De fet, malgrat que ha passat a la història com a una assassina de criatures, només es va poder demostrar el segrest d'una nena, Teresita Guitart, per motius desconeguts. Aquests fets varen succeir l'any 1912 i Enriqueta Martí va ser jutjada i va morir a la presó.

El cas de la «vampira del Raval» va tenir en el seu moment molt ressò mediàtic i actualment el seu record per la seva morbositat també ha estat explotat fins i tot com a espectacle musical i en el cinema. Elsa Plaza ha hagut de reivindicar la seva recerca perquè hi ha hagut una falta de reconeixement a la seva feina en les obres que se n'han derivat. El 2011 es va estrenar un musical basat en la vida de Enriqueta Martí, *La Vampira el Raval* i a finals de 2020 s'acaba d'estrenar la pel·lícula *La vampira de Barcelona*. L'autora lamenta que aquest tipus d'apropiació de l'obra de les dones investigadores sigui corrent: «*La verdad que surge de la documentación*

sólo interesa cuando se la puede convertir en un producto de mercado, y cuando esto ocurre se omite su origen apropiándose sin ningún pudor de algo que no les pertenece».

Decideixo deixar per a un altre dia parlar de les vamps, vampiresses, de la moda i de la indústria cinematogràfica. És un tema prou important pel que suposa de càrrega misògina de les *femmes fatales* en la seva diversitat: dones que utilitzen el poder de la sexualitat, vampirs sexuals, dolents temptadores, dones objecte, noies de calendari, pin-ups.

Aquesta múltiple tipologia de *femme fatale* té antecedents a la mitologia clàssica i fins i tot a la Bíblia, però sobretot agafa força a finals del segle XIX i principis del

XX segurament com a reacció als moviments d'alliberament de les dones que anaven sorgint.

També queda pendent parlar d'una altra imatge que es va repetint que és la dels capitalistes i d'alguns governants com a vampirs, explotadors sanguinaris.

23 de desembre de 2020

Veritat i ficció, *My Mexican Bretzel*

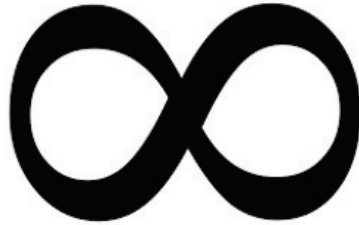
El dissabte 12 de desembre vàrem tornar a anar al cine després de nou mesos. Ens arriscàvem molt. Vull dir que després de veure cine per la tele i sèries per la tauleta, calia encertar-la. I així va ser perquè justament la pel·lícula que vàrem veure val molt la pena. L'havien estrenada el dia abans i ens vàrem refiar de crítiques ràpides sense saber gaire bé què anàvem a veure i així va ser millor perquè vàrem gaudir de la pel·lícula i ens van quedar les ganes d'arribar a casa i començar a fer la recerca pertinent. De fet, és un producte estrany, d'allò que en literatura en diríem una espècie d'hipertext perquè et permet el joc intel·lectual de moure't per dins per a veure què hi ha al darrera i perquè aporta una complexitat en l'organització de la informació que es pot llegir seguint relacions associatives a partir de la interconnexió de fragments lligats.

Tota aquesta introducció és per a presentar la pel·lícula de Nuria Giménez Lorang *My Mexican Bretzel*. El guió és de la mateixa directora i la fotografia de Frank A. Lorang i d'Ilse G. Ringier que també en són l'actor i l'actriu. Destaca l'acurat treball de Jonathan Darch amb el so i de Federico Delpero amb el color.

El títol potser suggereix molt, però no ens dona cap pista de què hi trobarem i, quan es pregunta a la directora sobre això, sembla que, d'entrada, aquest havia de ser el títol i a partir d'aquí ja podem fer elucubracions tenint en compte la figura

entrellaçada del brètzels que és un tipus de galeta o briox enforat, i retorçat en forma de llaç d'origen alemany. Aquest tipus de llaç també recorda el signe de l'infinit. I el fet que el brètzels sigui mexicà augmenta el misteri.

Es pot dir que el film és un fals documental muntat amb materials veritables. La pel·lícula ens presenta les imatges familiars rodades per un ric industrial, Léon Barrett, entre els anys 40 i 60 del segle XX, acompanyades de fragments del diari de la seva esposa Vivian Barrett, una dona de classe acomodada insatisfeta en el seu matrimoni. Amb tots els suggeriments i sobreentesos que la fragmentació provoca, «el documental» explica la relació de la parella que viatja per Europa i Amèrica.

Es tracta d'una primera obra on la directora experimenta amb èxit diferents formes filmiques. Hi ha elements de maduresa segurament deguts a l'experiència vital de Nuria Giménez (Barcelona, 1976) que té formació de periodisme, relacions internacionals i realització documental i que ha viscut a Berlín, París i Londres fent els treballs més diversos, professora, traductora, infermera, hostessa i altres.

No sé si cal mantenir el suspens perquè, fins i tot sabent què hi ha de veritat i de mentida a la pel·lícula, resulta ser certa la frase del guru hindú Paravadin Kanvar Kharjappali, guia espiritual de la protagonista, que al començament diu que la mentida és només una altra manera d'explicar la veritat. I també us podeu estalviar de mirar a la Viquipèdia qui és Paravadin Kanvar Kharjappali perquè no el trobareu. Saber una mica l'entrellat de la manera de fer de la directora, a la meua manera d'entendre, encara augmenta el seu mèrit.

L'aventura comença quan a la mort de l'avi de Nuria Giménez, ella i la seva mare van a Suïssa a buidar la casa i troben al soterrani 50 rotllos

de 16 i 8 mm que, sense saber què hi contenien, carreguen cap a Barcelona. Es va haver de digitalitzar el material que va resultar ser d'unes 29 hores en total i a partir d'aquí s'activa el joc de provatures i d'experimentació amb combinació d'imatges, de sons i de silencis. El procés d'escriptura corre paral·lel fins a construir la pel·lícula. El desenvolupament conjunt va durar més de quatre anys.

Amb les imatges de l'àvia crea el personatge de Vivian Barrett que és l'autora dels textos que acompanyen les imatges de la seva història matrimonial amb Léon. Però la directora no volia fer un documental sobre la vida dels seus avis i per això va necessitar fer tota aquesta recerca formal que, com ella diu, no sabia d'entrada on la portaria, però que finalment va resultar un viatge engrescador.

La barreja de documental i ficció podria portar a la confusió i a l'engany del públic, però no és aquesta la intenció perquè, tal com ens avisa el guru de bon començament, si no és veritat, podria ser-ho, una altra possible veritat i al final en els crèdits s'ensenyen les cartes quan com a protagonistes surten els noms dels avis de Nuria Giménez Lorang.

Una obra d'aquest tipus és una mostra intel·ligent de llibertat creativa que el públic agraeix. En realitat, aquesta llibertat ha estat possible perquè es tracta d'una pel·lícula autoproduïda i autofinançada i es nota l'esforç, però també la satisfacció de no tenir constreyniments.

I no hem dit res de la lectura feminista de la pel·lícula perquè s'ha de veure i també en aquest sentit la directora fa diana donant la paraula a Vivian i sobretot oferint-nos uns eloqüents silencis que serveixen per a meditar i treure les pròpies conclusions.

8 de gener 2021

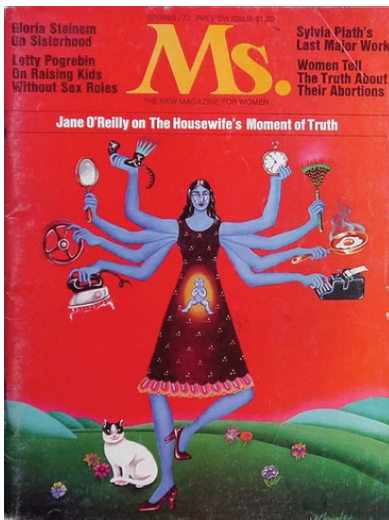
Gloria Steinem i *The Glorias*

No sé si és el meu punt de vista, però em sembla evident que el feminisme dels anys 70 a casa nostra va beure molt de les fonts dels feminismes d'arreu, sobretot del nord-americà i segur que també de l'europeu, però ara m'interessa destacar la gran aportació de les companyes estatunidenques per tal de contextualitzar la importància de la figura de Gloria Steinem justament ara que hi ha a la cartellera una pel·lícula sobre la seva aventura vital amb un títol plural molt suggestiu *The Glorias*.

Al Centre de documentació tenim un parell de llibres de Gloria Steinem, *Revolución desde dentro*, traduït per Mireia Bofill, i *Mi vida en la carretera*, de

lectura més que recomanada per les seves aportacions pel que fa al seu món interior i al seu activisme. Per una altra banda, també recomano molt *The Education of Woman* de Carolyn G. Heilbrun perquè es tracta d'un exemple, d'un model de biografia fet per la pròpia Carolyn G. Heilbrun, autora d'una obra clau des del punt de vista de l'elaboració de biografies de dones, *Escribir la vida de una mujer*.

També podeu trobar a l'hemeroteca del Centre la revista *Ms Magazine* que fou fundada per Gloria Steinem i Dorothy Pittman Hughes l'any 1972 i que

encara perdura amb canvis de direcció i periodicitat deguts al pas del temps. La revista, amb un títol emblemàtic per tal de superar la discriminació entre «senyora» i «senyoreta», pretenia sensibilitzar les dones i l'opinió pública en general sobre qüestions de gènere, classe i raça. En el seu moment àlgid va arribar a vendre 300.000 exemplars i a tenir 26.000 subscriptores, però va ser difícil combinar el compromís ideològic i les qüestions comercials.

Gloria Steinem (Ohio, 1934), periodista, activista i escriptora, és una indiscutible capdavantera del moviment feminista i la seva imatge fins i tot s'ha convertit en icona de la segona onada del moviment als EEUU per les seves importants intervencions públiques constants i arreu contra el patriarcat, a favor de l'avortament i contra l'explotació racial i laboral. Sobretot cal destacar el seu discurs a la Conferència Nacional de les Dones del 1977.

Justament la pel·lícula *The Glorias*, dirigida per Julie Taymor, és el que ara se'n diu un biopic que passa revista a les fites més significatives de la vida de Steinem des de la seva infantesa, la seva joventut viatjant per l'Índia i la seva implicació en la defensa dels drets de les dones, en forma d'una *road movie*. La gràcia de la pel·lícula és que no només segueix la línia cronològica de la segona meitat del segle XX a EEUU, sinó que, com indica el títol, són quatre Glorias de diferents edats (nena, adolescent, jove i madura) les que fan el viatge per la vida retrobant-se de tant en tant en un autocar i establint uns interessants diàlegs que serveixen per a contrastar la importància dels diferents episodis narrats. Els viatges són una constant en la vida de Gloria Steinem que sembla que tenia l'antecedent del seu pare que va tenir una vida molt nòmada.

Segons els comentaris, la real Gloria Steinem es va implicar en el projecte de la pel·

lícula i voldria que funcionés com una *matrioshka* i que servís la seva història per a visibilitzar també les persones que han marcat el seu destí. Concretament destaca que gairebé tot el que sap de feminisme ho va aprendre de dones afroamericanes més grans i que havien començat a ser activistes abans que ella.

Per acabar us recomanem la lectura de l'article d'Eulàlia Lledó sobre la pel·lícula i més:

[Vides paral·leles. Gloria Steinem i Helen Reddy.](#)

31 desembre, 2020 / Eulàlia Lledó / Huffington Post (cat)

20 de gener 2021

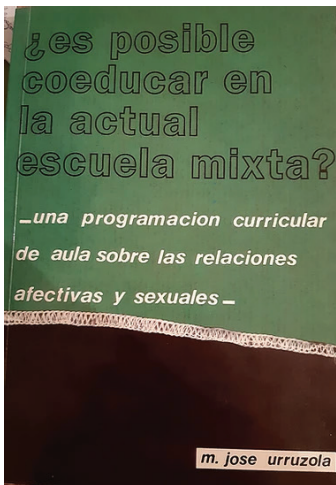
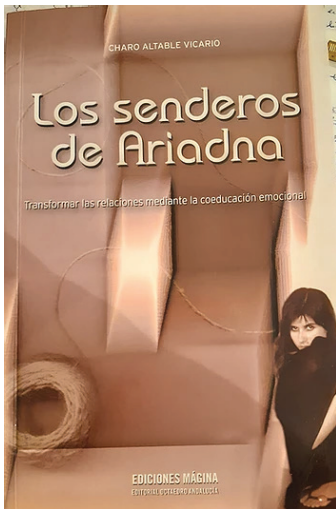
Las niñas i la coeducació

Quan vaig veure la pel·lícula *Las niñas*, em vaig quedar parada perquè resulta que està situada en els anys noranta (concretament l'any 1992) en una escola segregada de nenes, regentada per monges. Aquest context xocava amb la meva experiència compartida amb mestres i professors feministes que portàvem com a mínim uns 15 anys (per posar una data d'inici en les Jornades Catalanes de la Dona del 1976) provant de posar en pràctica la coeducació en centres escolars públics i mixtos. De tota manera, he de confessar que la meva sorpresa era una falsa sorpresa perquè conec bé quin ha estat i és el difícil camí de l'educació cap a la coeducació. Per una altra banda, ja algun crític ha destacat, parlant de la pel·lícula, aquesta «doble velocitat» de la realitat social del país contrastant situacions com les que ens mostra *La niñas* amb fets de progrés concrets del 92 com la celebració dels Jocs Olímpics o la posada en marxa de l'AVE per a l'Exposició Universal de Sevilla.

Mentre escric, espero si *Las niñas* rep algun dels premis Goya perquè, tractant-se d'una obra prima, ja ha estat molt celebrada i ha tingut premis en altres trobades. La directora i també autora del guió de *Las niñas* és Pilar Palomero (1980) que aprofita la seva experiència personal per a parlar sobre l'educació femenina ambientada, com ja s'ha dit, en un col·legi de monges de Saragossa. La formació afectiva i sexual és «l'assignatura» pendent encara ara o sigui que les situacions que es presenten a la pel·lícula són testimonis reals i autèntics de la manera de transmetre

la por al sexe o la limitació de la seva pràctica dins del matrimoni o de la discriminació de les mares solteres. Justament una de les escenes centrals del film és el dictat que fa la monja d'un text que es titula «La sexualidad al servicio del Señor». La protagonista és Celia, una nena d'onze anys que creu que és òrfena de pare quan, en realitat, és filla d'una mare soltera que l'hi ha amagat perquè pateix pels prejudicis socials de la seva situació. A

aquest silenci o mentida se suma la censura de l'ensenyament religiós. Només el suport de les amigues transgressores i el diàleg final entre mare i filla permeten que Celia superi la seva pertorbació i malestar. La pel·lícula és rodona en el sentit que comença amb un assaig del cor de nenes on n'hi ha unes, entre elles Celia, que no canten, sinó que només ho fan veure perquè la monja ho ha decidit així, i s'acaba el dia de la festa quan el cor intervé i Celia decideix cantar i la seva mare està entre el públic. Així es veu clarament i subtil que mare i filla han superat el silenci i la repressió social. Com que penso que decidireu anar a veure la pel·lícula no dic res més dels elements que la fan versemblant, natural, emotiva i que destaquen la cura de la directora en tractar el món de l'adolescència femenina. Com sempre procuro aprofitar l'avinentsa per a presentar llibres que tenim a la Biblioteca del Centre de Documentació de Ca la dona, en aquest cas alguns sobre coeducació i formació afectiva sexual que és el que necessitaven *Las niñas del 92* i també les d'ara.

N'he triat precisament un publicat el 1991, *¿Es posible coeducar en la actual escuela mixta? Una programación curricular de aula sobre las relaciones afectivas y sexuales* de M. Jose Urruzola (1940-2006) que va ser capdavantera en la

implantació de la coeducació com a pedagoga, professora i assessora del Departament d'Educació del Govern Basc.

Un altre llibre sobre educació afectiva i sexual de l'època dels 90 és *Penèlope o las trampas del amor: Por una coeducación sentimental* de Charo Altable llicenciada en Geografia i Història, mestra especialista en Pedagogia Terapèutica i experta en Coeducació que anys després va escriure *Los senderos de Ariadna. Transformar las relaciones mediante la coeducación emocional*. És interessant veure el canvi de figura mitològica en el títol i certament hi ha una diferència significativa entre l'arquetip de Penèlope i el d'Ariadna.

I per a completar aquesta bibliografia bàsica/urgent sobre la formació afectiva i sexual tenim el llibre *Tot per amor? Una experiència educativa contra la violència a la dona* de Rosa Sanchis, professora valenciana de llengua i literatura amb una llarga experiència en educació sexual que a hores d'ara desenvolupa a partir del bloc karicies.blogspot.com i que ha recollit en el llibre *Karicies.com. Però aquest llibre no anava de sexe?*

Hi ha un llarg camí recorregut i un llarg camí encara per recórrer pel que fa a l'educació afectiva i sexual com es veu per l'interès que desperta, amb raó, la pel·lícula *Las niñas*.

4 de maig de 2020

Traductores i intèrprets

Pikara Magazine és una publicació de periodisme de qualitat, amb perspectiva feminista, crítica, transgressora i que, amb alegria, tracta tot tipus de temes socials, polítics i culturals i que es reivindica d'una genealogia d'altres iniciatives feministes.

Aquí volem presentar, com a mostra d'aquesta manera de fer, la ressenya que hi fa J. Marcos del llibre de Jesús Baigorri Jalon, *Lenguas entre dos fuegos. Intèrpretes en la Guerra Civil española 1936-39*, amb el títol «Intèrpretes, el tercer bando de la guerra civil española».

Un dels capítols el llibre està dedicat a les dones que van fer d'intèrprets i traductores durant la guerra. Són noms desconeguts fins ara i que cal visibilitzar: Soledad Sancha, las hermanas Abramson, Lydia Kúper, Ruth Zernova, Anna Obrucheva, Elizaveta Parshina, moltes poliglotes i la majoria d'origen rus. Si busqueu informació sobre aquestes dones us adonareu, una vegada més, com el patriarcat ha invisibilitzat dones que han estat cabdals en la història cultural, social i política.

La importància de les dones com a torsimanys ens porta molt lluny en el temps, per això he emprat aquesta paraula que té un regust arcaïtzant. La gent dedicada a la traducció considera que el patró del gremi és sant Jeroni (Jeroni d'Estridó), el traductor de la *Bíblia* al llatí en la versió coneguda com la *Vulgata*. Però el que no és tan conegut és que, en la seva correspondència, es conserven cartes a Marcella (santa Marcella) i a alguna altra dona a les quals fa consultes sobre la traducció i el significat de les paraules o sigui que s'hi veu un reconeixement per l'autoritat lingüística de les dones.

En un altre moment de la història, al segle XVI, una figura femenina traductora i controvertida és la de [Malintzin](#)* (amb els noms castellanitzats de La Malinche o Doña Mariana), una dona ameríndia nahua que va ser molt important, com a intermediària, en la conquesta de Mèxic. Va ser consellera i companya d'Hernan Cortés.

També cal destacar que, per la peculiar situació de la llengua i la literatura catalanes, hem tingut i tenim grans traductores com M. Antònia Salvà, Carme Montoriol, M. Teresa Vernet, Carme Serrallonga, M. Aurèlia Capmany, Montserrat Abelló, Roser Berdagué, Helena Valentí, M. Àngels Anglada, Marta Pessarrodona, M. Antònia Oliver, M. Mercè Marçal. Aquestes són les que podeu trobar a: [Grup d'estudis de gènere \(Universitat de Vic\)](#).

Però la llista podria ser més llarga, perquè, sense anar més lluny, en el Centre de Documentació de Ca la dona coincideixen traductores com Mireia Bofill, Camille Rieunier i Laia Perales. També Coloma Jofre i Mercè Otero, en ser professores de llatí, ens hem passat la vida traduint i provant d'ensenyar a traduir, cosa més que difícil, tractant-se d'una llengua que, malgrat que sigui la mare de la nostra i el suport de la nostra cultura, queda ja molt allunyada.

Il·lustració: meme de [Scheherezade Surià](#), una traductora a seguir absolutament per la riquesa dels continguts que comparteix sobre l'ofici.

* L'artista Erika Trejo ha fet una performance sobre [La Malintzin](#)

9 de juny de 2020

Dia Internacional dels Arxius *The Archivettes*

Enguany es celebra la 28a edició de la Mostra Internacional de Films de Dones de Barcelona que, ateses les circumstàncies, es porta a terme de manera virtual. Aquest fet fa accessible la mostra a tot el territori espanyol amb els seus continguts disponibles durant dues setmanes i mantenint totes les seccions com en anys anteriors amb participació de directores en presentacions, xerrades, formacions i oferta d'activitats infantils. I el que cal dir és que, una vegada més, la selecció de materials és excel·lent en qualitat i interès.

De tota la programació ens interessa destacar l'estrena del documental de Megan Rossman que porta per títol *The Archivettes* (EE.UU.-Austràlia, 2018) que és un terme diminutiu i irònic que podríem traduir per «Les arxiveretes».

Ja us podeu imaginar que les companyes que portem el Centre de Documentació de Ca la dona amb el seu arxiu, salvant les distàncies, ens sentim identificades amb el contingut del documental i, fins i tot, amb les seves protagonistes. Guardar la memòria de les lesbianes feministes és un dels principals objectius que ens plantejem al Centre de Documentació perquè sentíem, com diuen les protagonistes del documental que «La nostra història estava desapareixent tan de pressa com la fèiem» i també podríem enarborar una pancarta com la seva que posa «En memòria de les veus que hem perdut».

L'any 1974, Deborah Edel i Joan Nestle van fundar, a Brooklyn, els *Lesbian Herstory Archives*, la col·lecció amb materials de lesbianes i sobre lesbianes més gran del món i actualment l'arxiu continua viu i amb els reptes que el pas del temps imposa com el canvi generacional, la introducció de les noves tecnologies i els canvis polítics i socials del nou moment històric.

Vaig anar prenent alguns apunts mentre visionava el documental i m'agradaria destacar algunes de les coses que es deien. Per exemple, és important destacar, a efectes de recollir testimonis, que qualsevol pot explicar la seva vida, encara que sigui jove, perquè hi ha la tendència a buscar més aviat els testimonis de les persones grans que evidentment són les que poden desaparèixer abans. No podem oblidar que no hi ha una sola versió de la història igual que no hi ha una sola comunitat i que res és sòlid com es veu constantment. També és curiós

com una de les dones joves que col·laboren a l'arxiu diu que es pensava que les lesbianes eren una cosa del passat enfront de les tendències queer actuals. En aquesta línia va l'afirmació d'una altra activista que diu que no hi ha present, no hi ha passat, sinó evolució.

Pel que fa a la feina de les arxiveres és molt encertat i punyent quan una dona jove, davant dels materials de donacions que arriben, diu que es pot aprendre a triar i destriar allò que cal conservar i com fer l'inventari, però no s'arriba de la mateixa manera a gestionar el pes emocional de tot el material que classifiques. Aquesta és una de les característiques més significatives del treball en un arxiu feminista i és el que marca la diferència amb altre tipus d'arxiu i això ara ja és ben sabut, per això ens sentim tan responsables i comprometmes les companyes que treballem al Centre de Documentació de Ca la Dona.

Recomanem també la lectura de l'article de [Bárbara G. Vilariño](#), «¿Quién contará nuestra historia cuando hayamos muerto?», publicat a *Pikara* el 23/12/2016.

27 de juliol de 2020

En català i en femení, si us plau!

Durant l'estat d'alarma per la pandèmia, al Centre de Documentació hem anat rebent materials, entre els quals destaquem el número 19 de la revista semestral *Terminàlia* de la Societat Catalana de Terminologia. És especialment important per a nosaltres perquè reproduceix en portada el cartell de les Jornades Catalanes de la dona de l'any 1976 amb el dibuix de Núria Pompeia. Hem d'agrair a Ester Bonet del consell de redacció de la revista l'interès que va tenir d'il·lustrar amb cartells històrics feministes aquest número de la revista que inclou un dossier sobre «Feminisme i renovació del llenguatge».

A la revista es pot llegir la semblança que Teresa Cabré i Castellví fa d'Aina Moll Marquès (Ciutadella, 1930 - Palma, 2019) figura central de la cultura i de la normalització del català a les Balears i Catalunya perquè va ser la primera directora general de Política Lingüística del govern de Catalunya (1980-1988).

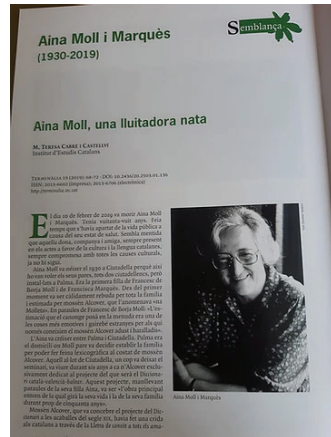
Recordem que en plena pandèmia, el mes de maig, va morir Lluís Juste de Nin, ninotaire compromès que el 1982 va crear la figura de la Norma a favor de l'ús de la llengua catalana.

Ara que van sortint a la llum els problemes i dificultats de visibilitat i d'ús que té la llengua catalana en l'espai públic, és important fer memòria i recordar què ha suposat i suposa la normalització lingüística, l'aprenentatge

i difusió del català per a la cohesió social. Hem de recuperar el plantejament inicial dels anys setanta i vuitanta, perquè amb el pas del temps, com passa en altres aspectes sociopolítics, sembla que es produeix una relaxació i «a cada bugada perdem un llençol».

Les feministes sabem que la visibilització del femení tant a la llengua oral com a l'escrita és essencial per al reconeixement de les dones i de la seva presència i acció social i, per això, resulta coherent que fem lluita compartida en pro de l'ús social del català, una llengua que arrossega segles de repressió i que costa que sigui utilitzada normalment en totes les circumstàncies en el seu propi país. Sabem la força i protagonisme que tenim les dones en la difusió i conservació de la llengua en la vida familiar i quotidiana i, per això val la pena fer una reflexió en aquest sentit i agafar empenta a favor del català.

Si tornem a la revista que presentem, podem trobar aportacions sobre feminisme i traducció literària, sobre llibres d'estil de llenguatge no sexista, sobre feminisme, subtitulació i terminologia, sobre diccionaris mèdics i perspectiva de gènere. I és important destacar un últim article titulat «Sororitat s'imposa en la cinquena edició del neologisme de l'any» on es veu que aquest terme va guanyar molt per sobre de les altres paraules proposades. Aquest fet és una altra mostra de la influència i, per tant, de la responsabilitat que tenim les feministes respecte a la llengua.

3 d'agost de 2020

Matilde Ras i el Círculo Sáfico del Lyceum Club Femenino

Ja sabeu per articles anteriors del bloc que la traducció ens interessa molt a les companyes del Centre de Documentació perquè algunes han fet de la traducció la seva professió. Per això sempre que llegeixo una obra traduïda em fixo molt en la persona traductora i aleshores és quan faig troballes fascinants. Aquest és el cas de [Matilde Ras](#), la traductora del llibre de la [Comtessa de Segur](#) que vaig presentar fa uns dies al bloc.

El nom de Matilde Ras obre tot un món imprescindible a les feministes, perquè va formar part del Círculo Sáfico del Lyceum Club Femenino, fou pionera de la grafologia científica a Espanya, gran coneixedora dels clàssics i, a més de traductora, va ser articulista, assagista i escriptora de novella, teatre i guions.

Matilde Ras (1881-1969) va néixer en una família que formava part dels cercles intel·lectuals, perquè el seu pare era arquitecte i la seva mare havia estudiat Magisteri a França i aquí. La família es trasllada a Cuba on mor el pare i tornen fent un recorregut per Tarragona, Barcelona, Saragossa, Sòria i finalment s'installen a Madrid on Matilde acaba el batxillerat i precoçment comença a escriure petits relats, mostra bones capacitats pel dibuix, exerceix de professora, tradueix del francès i esdevé una gran lectora de Voltaire.

Aleshores és quan freqüenta el Lyceum Club, concretament el Círculo Sáfico encapçalat per Victorina Durán, i així forma part de la primera ge-

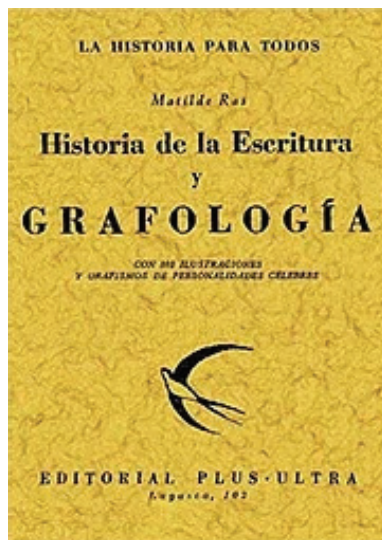
neració de feministes amb consciència de grup. En aquest context coneix **Elena Fortún** (Encarnación Aragonés) autora dels llibres protagonitzats per Celia perquè coincideixen col·laborant a la revista *Blanco y Negro* i inicien una amistat especial, de fet, una relació sentimental discreta que va perdurar tota la vida, malgrat la separació per l'exili d'Elena Fortún.

El seu feminisme busca la manera de compaginar les reivindicacions d'educació i igualtat per a les dones amb el paper maternal i domèstic. El seu compromís a favor de les dones, en defensa de la seva realització personal i professional va entrar en polèmica amb figures importants de l'època.

Cal destacar el seu interès i gran coneixement de la grafologia, ja que en va ser la introductora a la península ibèrica i a Sud-Amèrica després d'haver fet importants pràctiques autodidactes i estudis a París que la porten a la professionalització en aquest àmbit i a la publicació de diverses obres de divulgació i especialització.

En el camp de la literatura conrea la narrativa, els reportatges, les ressenyes literàries i artístiques. Va fer tasques de traducció sobretot en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil.

És urgent que aconseguim el llibre *El camino es nuestro. Antología de textos d'Elena Fortún y Matilde Ras* compilada per María Jesús Fraga i Nuria Capdevila-Argüelles (2015) on hi ha un conte, *La muerte*, que Matilde Ras va dedicar

COLECCIÓN OBRA FUNDAMENTAL

Elena Fortún y Matilde Ras

EL CAMINO ES NUESTRO

FUNDACIÓN
de Elena Fortún

a Caterina Albert/Víctor Català amb qui va mantenir una interessant correspondència durant seixanta anys.

Fins aquí aquesta nota breu de desgreuge a l'oblit a què la dictadura va condemnar dones tan importants i interessants com Matilde Ras, que després de la guerra in-civil s'exilià a Portugal.

10 de setembre de 2020

L'última reina de Catalunya en companyia de les dones del 1714

S'apropa l'11 de setembre de l'any de la pandèmia i tenim difícil saber què hem de fer en una situació confusa i poc engrescadora i l'única cosa que se m'acut per a resistir es recordar com va resistir la nostra gent en la Guerra de Successió, com varen resistir les dones. Per això trio i lleigeixo un parell de llibres on es troba aquesta informació tan necessària.

Començo pel llibre de Xavier Amat sobre *Elisabet Cristina de Brunsvic. La reina dels catalans a Mataró. Juliol de 1708*. És curiós i interessant agafar la perspectiva des de Mataró i narrar i explicar els fets ampliant el cercle fins a la resta del Principat i més enllà.

La princesa Elisabet Cristina de Brunsvic-Wolfenbüttel (1691-1750) l'any 1708, prèvia la seva conversió al catolicisme ja que procedia d'una família alemanya protestant, contragué matrimoni per poders a Àustria amb el monarca Carles III, present a Barcelona des del 1705. La nova reina es va dirigir a Catalunya passant pels estats italians, per a reforçar l'adhesió a la causa austriacista. A Gènova, es va embarcar en direcció a Mataró on fou rebuda enmig d'un ambient festiu i fou allotjada en una de les millors cases de la ciutat on va romandre sis dies. La

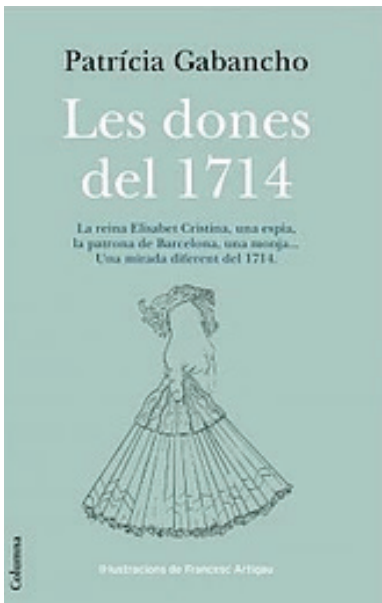

llarga estada de sis dies, segons les cròniques de l'època, fou per culpa dels mosquits que la primera nit li deixaren la cara marcada.

A Barcelona es féu una cerimònia de casament a l'església de Santa Maria del Mar i la Cort s'installà al Palau Reial Nou que donà nom al Pla de Palau. Amb l'arribada de la reina la Cort va agafar un aire cosmopolita i, malgrat la situació bèl·lica, es van portar a terme moltes iniciatives culturals, representacions teatrals i concerts musicals.

Quan l'any 1711 Carles abandonà Barcelona per a anar a ser l'emperador d'Àustria, va deixar la seva esposa com a lloctinenta i governadora general fins que fou reclamada per l'emperador i va abandonar la ciutat de Barcelona l'any 1713.

Diuen que Elisabet-Cristina era de natural afable i, durant la seva regència en plena guerra va demostrar tenir caràcter i experiència per a fer front amb iniciativa i amb perseverança a conjures i desavinences. Quan deixa Barcelona l'any 1713 fou acomiadada amb estima pel poble català que, en marxar la reina, perdia un important suport i quedava abandonat a les seves úniques forces.

L'altre llibre que recomano és *Les dones del 1714. La reina Elisabet Cristina, una espia, la patrona de Barcelona, una monja...* Una mirada diferent del 1714, que és l'última obra que va publicar Patrícia Gabancho i Ghielmetti (1952-2017) periodista i escriptora argentincatalana. Va estudiar la llengua catalana a Buenos Aires, on es va relacionar amb exiliats del Casal de Catalunya, que eren independentistes i d'esquerres. Es traslladà a Catalunya el 1974, per conèixer i comprendre la realitat nacional catalana.

Va publicar llibres sobre temes culturals, sobre història i política de Catalunya i sobre urbanisme. Va col·laborar en

diversos mitjans de premsa i ràdio, en tasques de difusió cultural. Va formar part de la junta del Ateneu Barcelonès. Fou una autora d'èxit i el 2012 va rebre el Premi Prudenci Bertrana. Va ser membre del Cercle d'Estudis Sobiranistes, de la *Conferència Nacional per l'Estat Propi* i es va comprometre amb l'Assemblea Nacional Catalana.

El llibre *Les dones del 1714* és un recull de diverses col·laboracions importants d'historiadors com Agustí Alcoberro, Joaquim Albareda, Albert Garcia Espuche i Jaume Clotet; de l'editor Quim Torra; de l'escriptora Marina Espasa, i d'Irene Brugués, arxivera en cap del Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines i també compta amb il·lustracions de Francesc Artigau. Tot el conjunt serveix per a recuperar la història silenciada de dones que varen viure la guerra de successió i van actuar més enllà de la guerra i del setge, per exemple, en les relacions més diplomàtiques i polítiques.

El llibre rescata algunes dones que estan històricament en l'entorn de la reina Elisabet Cristina. Cal destacar Magdalena Giralt, esposa del general Moragues, la monja Manuela Desvalls, germana de dos grans generals catalans que feia circular missatges entre la xarxa d'espionatges. També Mariana de Copons va fer tasques d'espia relacionant-se amb oficials borbònics i passant la informació als austriacistes. Maria Josepa Pignatelli fou una dona influent que es va exiliar a Viena i va ajudar a altres exiliats catalans i va promoure a casa seva tertúlies culturals.

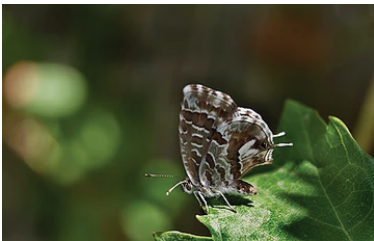
Ja sabem que hi ha encara molta feina a fer per a posar les dones en el lloc que els correspon a cada moment històric i que per això cal canviar la perspectiva de la història. També cal anar més enllà del protagonisme dels noms propis i recuperar les dones de tots els àmbits i categories socials.

8 d'octubre de 2020

Papallones

Encara que, amb el confinament i el conseqüent control de la contaminació, la presència animal a la ciutat va augmentar, tot i així costa veure papallones que no siguin les papallones (*Cacyreus marshalli*) que ataquen els meus pobres geranis de l'Eixample barceloní.

Per això, quan una companya del xat de les professores jubilades de l'institut va enviar la foto d'una papallona silvestre, les altres vàrem fer els nostres comentaris elogiosos i les que dominen el camp de la zoologia o tenen un entomòleg al costat la van identificar i van esvaïr els dubtes de possible confusió. Jo, per la meua banda, vaig pensar que les papallones mereixien una nota en el bloc del des-confinament i per això ara us en parlo.

La foto enviada per la Mercè E. és de la papallona zeburada (*Iphiclidides podalirius*), vulgarment dita xuclallet. Es troba especialment lluny de les zones urbanes. És de les més grans d'Europa i se la reconeix per les franges blanques i negres i d'aquí li ve el nom de zeburada.

La papallona zeburada es pot confondre perquè s'assembla molt a la papallona reina que és la *Papilio machaon*, una de les més comunes i espectaculars dels Països Catalans. La papallona reina té franges grogues i negres, que fan que també sigui coneguda com a papallona tigre. És de vol ràpid i li agrada xuclar les flors de l'anís i del fonoll.

Fins aquí la crònica de la realitat i ara vénen les meves associacions.

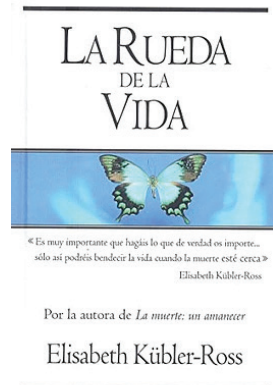
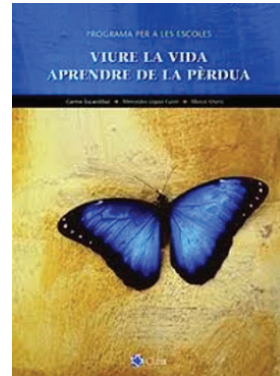
Les papallones em porten a un conte de la infantesa que vàrem anar a comprar amb la meva àvia i que ens va costar molt de triar, perquè tots eren molt macos. Encara ara veig la seva portada groga amb la princesa envoltada de papallones, però, per moltes voltes que he donat per la xarxa, no l'he pogut localitzar.

La papallona també em porta als nombrosos llibres de la psicòloga suïssa-americana [Elisabeth Kubler-Ross](#) (1926-2004) que tenen una papallona a la portada per a expressar el cicle de la vida, les experiències properes a la mort i les etapes del dol moral. Quan amb unes companyes vàrem fer un llibre escolar sobre la pèrdua, l'editorial no va dubtar en posar una papallona a la portada.

Aquesta iconografia de la papallona vinculada a la vida i la mort ve de l'etimologia, del grec *psiché* que significa àlè vital, ànima i també papallona.

I si continuo rememorant imatges, aleshores he de fer una passejada ràpida i anar al carrer Llançà, núm. 20 a comprovar que encara hi ha la papallona al capdamunt de la Casa Fajol, pel nom del seu propietari, construïda entre 1911-1929 per l'arquitecte Josep Graner Prat. El coronament de la finca és una papallona semicircular feta de trencadís de colors que ara costa de veure en perspectiva degut a les construccions del davant.

I finalment, en el des-confinament vaig poder aprofitar l'oportunitat d'anar al Parc Güell amb entrada gratis i sense aglomeracions de visitants locals i forasters. Voltant tranquil·lament mirant i

admirant els trencadissos dels bancs de la plaça central, vaig trobar una magnífica papallona gaudiniana. La plaça central fou construïda entre 1907 i 1913 i té la barana perimetral que serveix de banc recoberta de trencadís ceràmic i de material de rebuig fent un *collage* i va ser dissenyada amb la col·laboració de Josep M. Jujol.

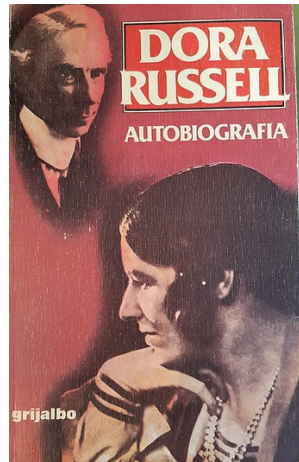
30 d'octubre de 2020

Dora Russell i l'ombra d'Hipàtia

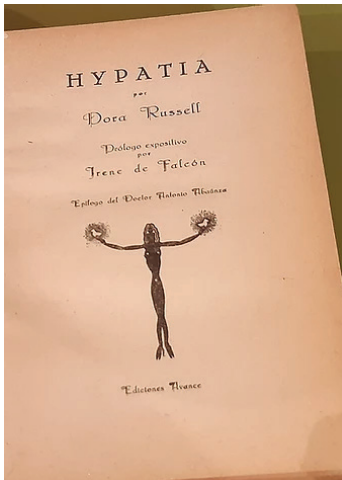
Quan a l'Escola Feminista d'Estiu d'enguany** que vàrem celebrar ja entrada la tardor, les companyes van parlar de la por actual a la catàstrofe climàtica i a la pandèmia i van començar recuperant la genealogia dels orígens de l'ecofeminisme, el meu cap va fer un salt al passat i va recordar la por al desastre nuclear que va estar tan present durant la Guerra Freda, després de les bombes atòmiques d'Hiroshima i Nagasaki. Aleshores vaig veure l'evident interrelació que hi ha entre el pacifisme i l'ecofeminisme.

I seguint aquest fil del record de la consciència contra el desastre nuclear, he anat a parar al *Manifest Russell-Einstein* signat a Londres el 9 de juliol de 1955 que va ser un crit d'alerta d'importants intel·lectuals internacionals sobre la perillositat de la proliferació d'armes nuclears i una exigència als governs per tal que busquessin solucions pacífiques als conflictes: *Recordeu la vostra humanitat i oblideu la resta.*

Com a feminista, malgrat la indiscutible celebritat de Bertrand Russell, prefereixo parlar de Dora Russell, la seva segona esposa, que també va participar en el moviment pacifista antimilitarista i tantes aportacions va fer a favor de les dones i de les criatures.

** Podeu trobar l'EFE a youtube

Dora Black o Dora Russell amb el cognom del marit (1894-1986) era d'una família de classe mitja alta anglesa i el seu pare li va proporcionar una bona educació i va estudiar idiomes moderns a Cambridge. A la universitat es va unir a la *Heretics Society* fundada per CK Ogden i en aquest context va desenvolupar la seva crítica als valors i autoritats tradicionals, sobretot a la religió i va forjar el seu propi pensament feminista. En acabar els estudis brillantment, l'any 1915 va anar a viure a Londres per a fer el postgrau en pensament francès de segle XVIII i va conèixer Bertrand Russell.

La relació de la parella es pot dir que comença el 1919 i es casen el 1921, mentre Dora ja havia participat a la campanya contra el servei militar obligatori a la Primera Guerra Mundial i havien fet un viatge a Rússia i a Xina que els havia provocat opinions crítiques oposades respecte al que havien vist en aquests països.

Dora sempre va rebutjar el matrimoni com a institució pel que suposava a les dones de submissió, però es va casar pràcticament forçada per les circumstàncies, embarassada de set mesos del seu fill John, i un parell anys després, al 1923, va néixer la seva filla Kate.

La seva convicció sobre la llibertat sexual la va portar a ser una pionera de la lluita en suport del control de la natalitat (1924) i del dret les dones a la informació i a l'accés als anticonceptius per tal que poguessin gestionar les seves vides i emancipar-se. Dora Russell va organitzar (1929) un *Congrés de la Lliga Mundial per a la Reforma Sexual* amb l'assistència de destacats intel·lectuals com George Bernard Shaw, Margaret Sanger i Sigmund Freud, que van discutir temes de psicoanàlisi, prostitució, censura i contracepció.

Dora i Bertrand van fundar (1927) una escola, *Beacon Hill School*, per a l'educació de les seves criatures i per a les de les seves amistats, però la veritat és que fou Dora qui va sustentar aquest projecte fins i tot quan ja s'havien separat i l'escola va estar funcionant fins a la Segona Guerra Mundial. Cal saber que Dora va tenir dos fills més amb el periodista Griffin Barry. El po-

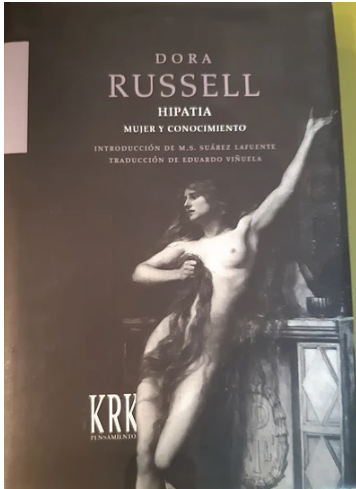
sicionament de Dora Russell era fermament a favor d'una educació racional i lliure, en igualtat i amb autodisciplina, tenint en compte també els factors psicològic, nutricional i d'higiene. Tots aquests aspectes estan recollits en el seu llibre *In Defence of Children/En defensa de les criatures*.

Després de la Segona Guerra Mundial, Dora va esdevenir encara més una fervent defensora del moviment pacifista i va participar arreu del món en la campanya del desarmament nuclear i en aquesta línia va continuar fins al final de la seva vida.

Dora Black destaca com a mare, educadora, activista i escriptora, però, si cal assenyalar la seva obra clau, la més significativa des del punt de vista feminista, és la que va escriure l'any 1925, *Hypatia, or Woman and Knowledge / Hipatia, mujer y conocimiento* on curiosament no escriu sobre Hipàtia sinó que la invoca com a antecedent perquè, de fet, té por que les seves idees siguin condemnades com ho foren les de la filòsofa alexandrina, víctima del masculisme i del fanatisme religiós i ella deixa clar al prefaci que no es retractarà ni canviarà les seves idees a causa de semblants denúncies episcopals.

És un llibre recomanable que s'ha tornat a editar, perquè evidentment la primera edició en castellà d'Avance (1930), amb pròleg d'Irene de Falcón, és difícil de trobar a les llibreries de vell. El llibre actual de KRK (2005), amb traducció d'Eduardo Viñuela és molt pulcre, de tapa dura, en tela, amb cinta de punt de llibre. Té cinc capítols encapçalats pel nom de figures mitològiques que es relacionen amb el subtítol: «Jasón y Medea. ¿Hay guerra de sexos?», «Artemisa. Las primeras luchas del feminismo», «Aspasia. Las feministas más jóvenes», «Hécuba. Las madres feministas», «Jasón y Admeto. Hombres». Em sembla que el contingut es pot endevinar perquè queda força explícit en aquests títols.

De la seva autobiografia en tres volums, *The Tamarisk Tree*, només hi ha traduït per Marta Pessarrodona el primer, *My Quest for Liberty and Love* (1977), editat per Grijalbo (1979). Quan he anat a buscar aquest llibre a la prestatgeria m'he trobat que era dels que havia llegit detingudament perquè tenia una sèrie de pàgines marcades que em fa gràcia compartir amb vosaltres i així us feu una idea de per què les vaig senyalar fa quaranta anys enrere. P. 55, cita el seu llibre *Hypatia or Woman and Knowledge*. P. 61, parla de la gran medievalista Eileen Power que va ser professora seva al College. P. 69, explica que ella i la seva germana Bindy es tractaven de «noi». P. 78, expressa la seva crítica

i dolor per la guerra i és l'inici de la seva activitat antimilitarista i pacifista a Cambridge. P. 138, parla del viatge que van fer amb Bertrand a Barcelona i és molt curiós com en parla amb comparació amb Tarragona. P. 239, expressa sorpresa pel tractament de la diversitat de llengües a la Unió Soviètica. P. 307, reconeix la influència de Ogden que va ser qui li va proposar d'escriure un llibret com a rèplica a una obra molt antifeminista de A. M. Ludovici, *Lysistrata, or Woman's Future* i aquesta és justament la gènesi de la seva *Hypatia*. P. 324, recorda la trobada amb el periodista que treballava per al diari *El*

Sol de Madrid i que li va oferir escriure articles quinzenals de mil paraules sobre el tema que volgués i així ho va fer a partir de 1926 durant cinc anys.

Tenint en compte l'interès i la importància de la vida i obra de Dora Russell, s'hauria de completar la traducció de la seva autobiografia.

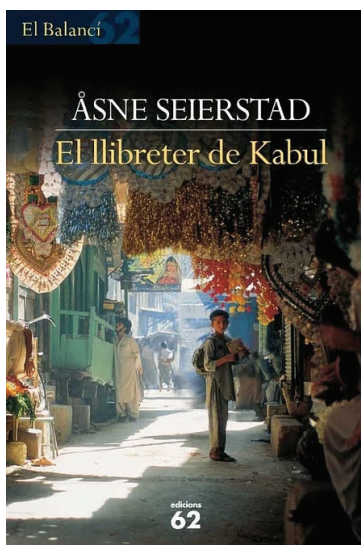
13 de novembre de 2020

Avui dia de les llibreries

Avui és el dia dedicat a les llibreries i des de la Biblioteca de Ca la Dona ens sumem a aquesta promoció i record necessari sempre i ara més que mai. De fet, les persones que estem en centres de documentació, arxius i biblioteques formem part del mateix col·lectiu de les llibreteres i dels llibreters, perquè els llibres són l'objecte de la nostra dedicació i també de la nostra devoció.

A Ca la Dona el nostre compromís és amb la [Llibreria Pròleg](#), especialitzada en feminisme i literatura de dones. Fundada per un grup de dones del moviment feminista l'any 1991 amb la intenció també d'oferir un espai de trobada i que actualment ja forma part inqüestionable de l'espai cultural barceloní. Amb els anys ha esdevingut un referent que s'ha adaptat a tots els canvis i que s'ha mantingut independent davant dificultats i competències.

Per a una altra banda, en general, les llibreries poden ser elles mateixes tema literari i hi ha nombroses novel·les que tenen per protagonistes gent que hi treballa i els propis locals de les llibreries amb les seves

inevitables prestatgeries es converteixen en escenaris de tot tipus d'acció.

Hi ha novel·les per a gent jove que fan servir el context de les llibreries per a fomentar el gust per la lectura com *La Jette i els llibreters*, de Peter Härtling. (Grup Promotor-Alfaguara, 2001), *La llibreria de les noves oportunitats*, d'Anjali Banerjee (Rosa dels Vents, 2012).

Hi ha altres obres que parlen de llibreries en circumstàncies difícils com *El Llibreter de Kabul* d'Asne Seierstad (Ed. 62) o *Les nostres riqueses. Una llibreria a l'Alger*, de Kaouther Adimi (Ed. del Periscopi, 2018). I la llista es pot fer més llarga amb *Diari d'un llibreter* de Shaun Bythell (Viena Edicions), *La llibreria ambulante* i *La llibreria encantada* de Christopher Morley (Viena Edicions, 2014 i 2015), 84, Charing Cross Road d'Helen Hanff (*La Butxaca*, 2012), *La llibreria dels finals feliços* de Katarina Bivald (*La Butxaca*, 2016) i moltes altres...

Entre les llibreries més populars de la literatura, *La llibreria* de Penelope Fitzgerald (*Impedimenta*, 2017), que va inspirar la pel·lícula del mateix nom d'Isabel Coixet.

En el record dues llibreteres excepcionals Sylvia Beach i Adrienne Mounier que van obrir el 1919 la famosa llibreria *Shakespeare & Company* a París. Aquell indret es transformà en el punt de trobada, compra i préstec de literatura anglesa i nord-americana per a molts artistes de l'època, i la seva llibreria era visitada pels grans autors i intel·lectuals francesos i americans que vivien aleshores a París i van esdevenir les editores de James Joyce.

Malgrat la pandèmia, anem de llibreries!

29 de desembre de 2020

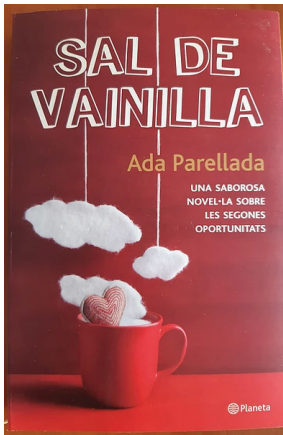
Del Festí de Babette als llibres de cuina, passant pel dinar de Nadal

Ara m'adono que la lectura que vàrem compartir de viva veu del llibre *El Festí de Babette* de Karen Blixen va ser un bon entrant pensant en els dinars de totes les festes que s'apropaven.

Aquest Nadal ha estat una celebració de pandèmia i se n'ha parlat molt de com havien de ser les trobades, sobretot les dels dinars, de quantes persones i de quantes bombolles, de posar i treure les mascaretes, de la ventilació i fins i tot de l'estona de havien de durar els àpats. Nosaltres vàrem dubtar molt, però finalment ens vàrem decidir per fer un dinar de cinc comensals amb dues bombolles i mitja, amb mascareta a estones, amb finestra oberta... i potser ens vàrem allargar una mica més del compte perquè ens agrada jugar i una partideta de *Rummy-club* a la sobretaula sempre va bé i és una bona manera d'acabar la reunió.

La meva germana ha heretat de l'àvia i de la mare les capacitats i les ganes de fer bons dinars i en quantitat o sigui que enguany, que ens pensàvem que seria diferent, ens va sorprendre i ens vàrem trobar a taula l'escudella, la carn d'olla i el pollastre, tot ben bo i ben estètic per a esquivar la malastrugança de la pandèmia.

Però, no ens oblidem que estem dins del bloc del Centre de documentació de Ca la dona i el que cal i ens interessa és parlar de llibres i, en aquest context concret, evidentment hem de parlar de llibres de cuina.

La primera qüestió que se'ns planteja és si cal recollir i guardar llibres de cuina en un centre com el nostre de dones i per a dones. Em sembla que no cal donar-li massa voltes i que la resposta és afirmativa i encara més si les autores són dones. Però el dubte té una clara explicació: les dones que vàrem ser educades en el nacionalcatolicisme tenim una recança molt arrelada del que ens va suposar haver assistit a escoles segregades amb currículum diferenciat per a les nenes i noies amb les assignatures de «labores, corte y confección, cocina, puericultura y convivencia social», donades per professores de la Sección Femenina. S'entén que la cuina estava inclosa en aquest paquet que marcava una diferència de continguts curriculars amb els dels nens i nois i la consegüent discriminació que portava directament al model d'esposa, mare i mestressa de casa.

Ara les feministes sortosament estem en un altre moment i valorem aquestes activitats femenines com a sabers de vida, de manteniment i de qualitat de vida i justament el que exigim és el seu reconeixement com a treballs de cura que sostenen la societat i, per tant, la coresponsabilitat de totes les parts implicades.

També se sent parlar molt de cuina als mitjans, però potser hauríem de distingir entre la cuina quotidiana a la llar i els àpats especials de celebracions com el de Nadal o veure si ens referim a la cuina dels professionals del gremi de la restaura-

ció. Una altra especialitat és la dels càterings i ens interessa sobretot si són de cooperatives de dones, que porten els dinars a escoles, hospitals, empreses...

El tema de la cuina, vinculat a l'alimentació, als productes naturals, a les diferents cultures, és divers i plural com totes les coses quan es plantegen des dels feminismes o sigui que, per ara ho deixem embastat i ja continuarem parlant-ne, però mentrestant anirem catalogant els llibres de cuina que ens van arribant al Centre de documentació. Són molt variats i podríem dir de diferents èpoques. El primer que catalogarem perquè ens va cridar l'atenció per les autores, per la il·lustradora i l'autor del pròleg va ser:

Després continuarem catalogant i potser, de tant en tant fullejarem un llibre de cuina per a veure si hi ha alguna foto i recepta que ens cridi l'atenció. Una nota que potser seria escaient en aquest punt parlant de les receptes és recordar que les receptes culinàries són un exemple paradigmàtic de la tipologia de text instructiu que dirigeix les accions, mostra els passos a seguir per a resoldre problemes de la vida quotidiana com és l'activitat de cuinar els aliments.

També podem trobar llibres que ens expliquin la vida de les cuineres com les germanes Paquita i Lolita Rexach de l'Hispania d'Arenys de Mar referents de la cuina mediterrània.

I anant un pas més enllà, podem trobar una cuinera/restauradora, Ada Parellada, que fa una incursió en el món més literari i ha escrit una novel·la on combina el seu saber i experiència culinària amb una trama narrativa de parella entre els fogons.

I, per una altra banda, hi ha grans escriptores com Montserrat Roig que a l'hora de posar un títol a un recull d'articles periodístics, d'opinió al diari *Avui*, tria uns condiments bàsics a la cuina *Un pensament de sal, un pessic de pebre*.

